

CHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1998 1

91

49600002695, 1

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

LETO 1998 LETNIK 45

1

GEOGRAFSKI
OBZORNIK

GEOGRAFSKI OBZORNIK

Strokovna revija za popularizacijo geografije

GEOGRAPHIC HORIZON

Professional Review for Popularization of Geography

Založnik	Zveza geografskih društev Slovenije	Association of the Geographical Societies of Slovenia	Publisher
Naslov	Aškerčeva 2 1000 Ljubljana Slovenija	Aškerčeva 2 1000 Ljubljana Slovenia	Address
Glavni, odgovorni in tehnični urednik	Drago Perko		Chief, Responsible and Technical Editor
Uredniški odbor	Dragica Borko, Slavko Brinovec, Karmen Cunder, Drago Kladnik, Marko Krevs, Jurij Kunaver, Miha Pavšek		Editorial Board
Prelom	SYNCOMP		Typesetting
Tiskar	Collegium Graphicum		Printer
Naklada	1300		Circulation
Izhajanje	Četrtno	Quarterly	Frequency
Finančna podpora	Ministrstvo za šolstvo in šport	Ministry of Education and Sports	Financial Support
Cena	450,00 SIT	4,00 USD	Price
Žiro račun	APP 50100-678-44109	Nova Ljubljanska banka 50100-620-133 7383-20885/0	Bank Account

STROKOVNI ČLANKI

3

PROFESSIONAL ARTICLES

Mimi Urbanc ✓
Tibet – raj ali pekel 3 Tibet – heaven or hell

Drago Perko ✓
Tipizacija in regionalizacija Slovenije 12 Typization and regionalization of Slovenia

Sandi Berk ✓
(Ne)prepoznavnost Slovenije in njena zamenljivost s Slovaško 18 (Un)recognizability of Slovenia and its mistakability for Slovakia

OBVESTILA

22

INFORMATION

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

Each author is fully responsible for the task.

NASLOVNICA**FRONT PAGE**

Življenje Tibetancev je prežeto z vero, ki jo opravljajo večinoma na prostem. Verjamejo, da vrtenje molilnega mlinčka z mantra (magični sveti izreki) prinaša očiščenje in prebujenje, vetrovi pa nosijo pozitivne vibracije prek dežele. (Foto: M. Urbanc.)

The life of Tibetans is full of religion which they practise mostly outside. They believe that turning a prayer wheel, which always bears the mantras (mystical word), brings incredible purification and accumulates unbelievable merit. Positive vibrations are then dispersed over the country by the winds. (Photo: M. Urbanc.)

TIBET – RAJ ALI PEKEL**Mimi Urbanc**

UDK 913(515)

TIBET – RAJ ALI PEKEL**Mimi Urbanc**, Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gospoška 13, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tibet, za nekatere Shangri-la; dolgo iskani raj, za druge začarana dežela zlatih samostanov, za vse pa je pusta visoka planota, obdana z zasneženimi vrhovi, oddaljena in skrivnostna dežela, ki v zadnjih desetletjih doživlja hitre spremembe.

UDC 913(515)

TIBET – HEAVEN OR HELL**Mimi Urbanc**, Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gospoška 13, 1000 Ljubljana, Slovenia

Some have called it Shangri-La; long-sought paradise, others an enchanted land of golden monasteries, but everybody considers the barren high plateau, bounded by the snow-capped mountains, for remote land of mystery that faces quick changes in last decades.

Stoletja so Tibetanci živeli v sozvočju s svojo skrivnostno in izjemno deželo ter njenimi bogovi. Življenje »na strehi sveta«, ki je ubiralo svoja pota daleč od preostalega sveta in zato burilo duhove ljudi, se je le počasi spreminjalo. Kitajska »miroljubna osvoboditev« pa je v deželo prinesla velike spremembe, ki so prizadele duhovno in kulturno življenje domačinov ter naravno okolje (6). V članku se bom omejila na pokrajino in spremembe v njej, duhovnih, kul-

turnih in političnih vidikov izgube politične samostojnosti pa se bom le dotaknila.

Tibetanska visoka planota je z več kot 2.000.000 km² največja planota na svetu, s povprečno nadmorsko višino približno 4900 m pa med najvišjimi. Številna gorovja vulkanskega izvora, ki se vlečejo v različnih smereh, planoto drobijo na posamezne ravni. Z vseh strani jo obdajajo mogočna gorstva: Kunlun Shan na severu, Karakoram na severozahodu ter Himalaja z ni-

Slika 1: Na celotnem južnem in jugozahodnem robu Tibetansko visoko planoto obrobja Himalaja, ki ni le podnebna pregrada, ampak tudi kulturna, gospodarska in politična meja. (Foto: I. Svetin.)

Slika 2: Velika nadmorska višina, malo padavin in močni vetrovi so v Tibetu povzročili nastanek puščav, ki se v zadnjih desetletjih zaradi neprimerne gospodarjenja hitro širijo. (Foto: M. Urbanc.)

zom najvišjih vrhov na svetu na jugozahodnem in južnem obrobju, na vzhodu pa se prek verige gorovij spušča v dolino Modre reke (Yangtze Kiang). Tibet in robna gorovja se ponašajo z vsemi 14 osemstisočaki. Današnji Tibet oziroma Avtonomna pokrajina Tibet obsega le dobro polovico vse planote oziroma historičnega Tibeta, ki je razkosan na štiri kitajske pokrajine; iz matične se nadaljuje v provinci Tsinghai in Sečuan (Sichuan) ter v Avtonomno pokrajino Sinkiang Uighur. Etnično sega prek meja Kitajske v Butan, Nepal in Indijo; vseh pripadnikov tibetanskih plemen je okrog 6 milijonov (1, 5).

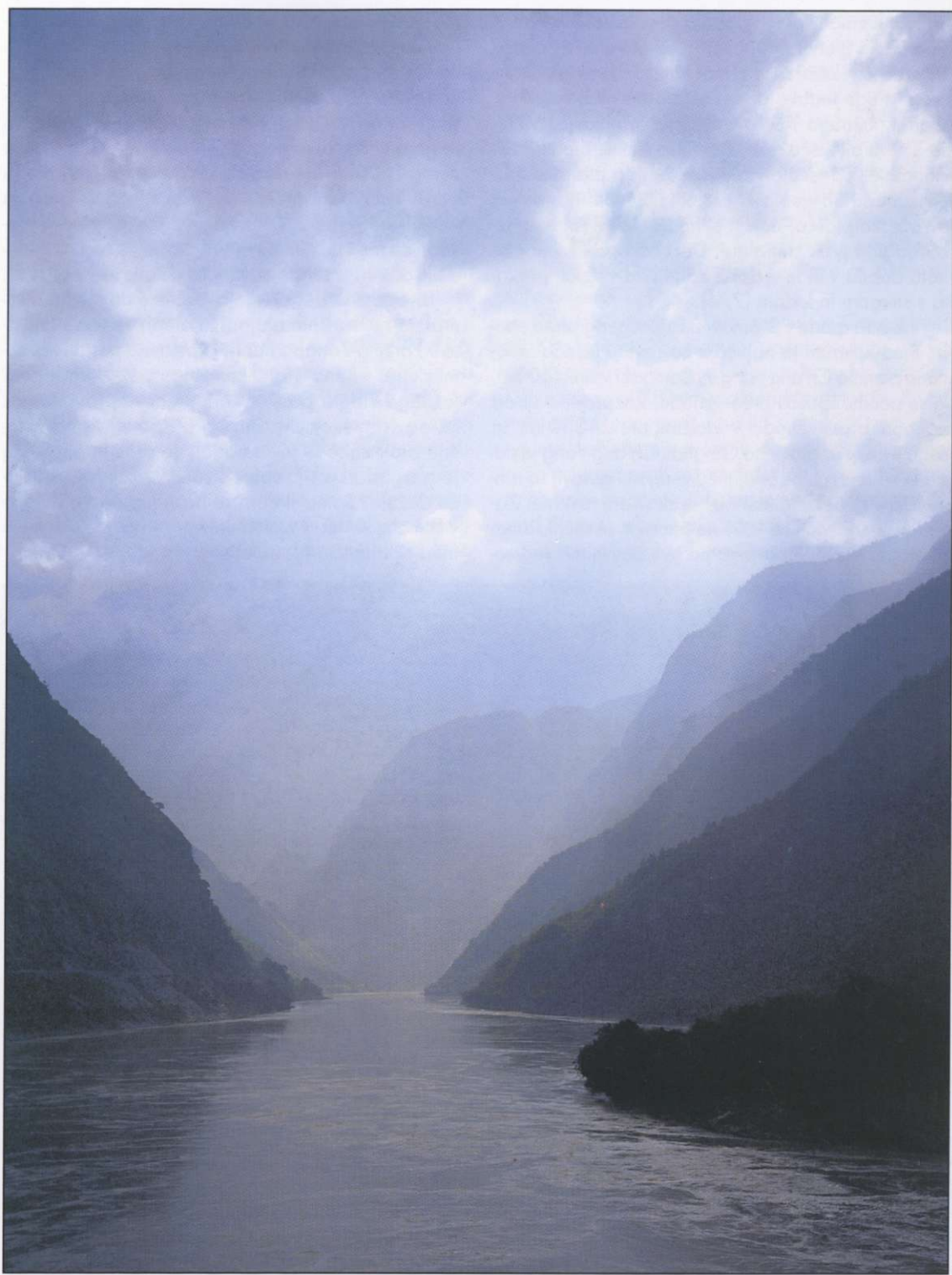
Nastanek planote je povezan z alpidskimi gorotvornimi procesi. V terciarju je pred približno 50 milijoni let indijska plošča trčila z geosinklinalo Tetis in evrazijsko ploščo na južnem obrobju, se upognila in se začela podrivati pod Tetis in jo s tem dvigovati. V naslednjih 30 milijonih let je iz plitvejših delov Tetisa, ki so postali kopni, nastala Tibetanska planota. Intenzivno vulkansko delovanje v poznem kenozoiku je povzročilo nastanek gorovij, ki danes prepdajo planoto. Na južnem obrobju je nastala Trans-

himalaja, ki je postala podnebna pregrada. Strma južna pobočja so prestregla velike količine padavin in tako so največje južne reke s povečano močjo erodirale proti povirju in vzdolž starih prelomov z zadensko erozijo povzročile pretočitev rek, ki so do takrat tekle proti severu na planoto. Takrat se je izoblikoval današnji odtočni sistem v Tibetu (2, 4).

Proti koncu terciarja je zaradi povečanih pritiskov med obema ploščama, zlasti navpičnih, nastala Himalaja. Iz velikih globin so na površje prišle gmote metamorfni, magmatskih in sedimentnih kamnin, iz katerih so nastali današnji grebeni z najvišjimi vrhovi in najstrmejšimi pobočji na svetu. Pritiski indijske plošče niso bili usmerjeni samo proti severu, ampak tudi proti vzhodu in na vzhodnem robu planote ustvarili več gorovij, potekajočih od severa proti jugu (1, 2).

Takoj, ko je Visoka Himalaja postala podnebna pregrada, se je količina padavin na severnih robnih

Slika 3: Na vzhodnem robu planote, kjer se površje hitro zniža, so vode vrezale globoke soteske. Dolina v zgornjem toku reke Yangtse Kiang je tako ozka, da naj bi jo po legendi preskočil tiger. (Foto: M. Urbanc.)

hribovskih zmanjšala in postala so prav tako suha kot Tibetanska planota. Obenem z dvigovanjem površja so prečno tekoče reke z močno erozijo poglabljale svoje struge in tako danes tečejo po globokih soteskah iz južnega Tibeta v Gangeško nižavje. Manjše, s severa tekoče reke, ki se niso uspele prebiti prek Himalaje, pa tečejo vzporedno z njo proti vzhodu ali zahodu ob geološki prelomnici med indijsko in evrazijsko ploščo, dokler si na skrajnem robu ne izborijo poti prek Himalaje. Dokončno obliko je planota dobila v ledeni dobi, ko je bila v celoti prekrita s snegom in ledom (2, 4).

Tibet razpade v 3 osnovne fizičnogeografske enote, med katerimi je največja na severu ležeča uravnana planota Ch'ang t'ang v nadmorski višini 4600 m, ki se počasi spušča proti vzhodu. Razprostira se od zahoda proti vzhodu v dolžini prek 1300 km in sega v kitajsko provinco Qinghai. Ch'ang t'ang je pušta in neprijazna dežela; med verigami gorovij so rahlo valovite, deloma kamnite in skalnate ravnine. Zaradi izjemno majhne količine padavin se rečni sistem ni mogel razviti. Posejana pa je s številnimi, večino-

ma slanimi jezери, izmed katerih so se nekatera popolnoma izsušila in tam so danes bogata nahajališča soli. Na južnem robu planoto omejuje Transhimalaja, ki jo na zahodu tvori gorovje Kailaš (Kangrinboqe Feng/Kailas) in na vzhodu gorovje Tangla. To je gorato območje neizrazitih oblik in smeri, dolgo okrog 1000 km in široko od 225 km v osrednjem delu do 32 km na skrajnem robu. Prek njegovih 6000 m visokih vrhov in 5000 m visokih prelazov poteka razvodnica med južnim delom Tibeta, ki se odmaka v Indijski ocean, in severnim, ki nima odtoka v morje (1, 5).

Drugo enoto sestavljajo globoke doline med Himalajo in Transhimalajo, iz katerih se vode izlivajo v Yarlung Zangbo Jiang, ki pozneje postane Brahmaputra. Njena 1290 km dolga pot jo vodi prek južnega Tibeta proti vzhodu, kjer napravi ovinek okrog vrha Namcha Barwa (7756 m) in nato zavije proti zahodu in se nadaljuje proti Indiji. Tukaj je gospodarsko, prebivalstveno in kulturno središče dežele. Sama dolina se proti jugu hitro dvigne v Himalajo in prek njenih najvišjih vrhov poteka meja med Kitajsko in Nepalom.

Slika 4: Somostan Yumbu Lakgang, najstarejša stavba v deželi, kraljuje nad ječmenovimi polji v dolini. Dolina Brahmaputre in njenih pritokov je žitnica dežele in zibelka tibetanske kulture. (Foto: I. Svetin.)

Na vzhodu, na meji s provinco Sečuan leži zadnja enota, ki jo tvorijo od severa proti jugu poteka-joča hribovja, razrezana z vzporednimi rečnimi dolinami rek Nu, Lancang in Jinsha, ki kasneje postanejo velike reke jugovzhodne Azije: Salween, Mekong in Yangtze Kiang. Več 100 kilometrov tečejo vzporedno, oddaljene le 20 do 30 kilometrov. Rav-nega dna je tukaj zelo malo, pobočja nad dolina-mi so izredno strma in zaradi milejšega podnebja porasla z gostimi mešanimi gozdovi.

Bolj kot lega v subtropskih zemljepisnih širinah sta za podnebje v Tibetu pomembni celinskost ozi-roma lega za visokimi gorami, ki določa predvsem padavinske razmere, in nadmorska višina, ki dolo-ča temperaturne razmere. Podnebje se spreminja od juga proti severu in z nadmorsko višino. Za večji del dežele je značilno suho celinsko podnebje, ki proti jugovzhodu prehaja v milo, celo subtropsko podneb-je ter proti severu v hladno stepsko in hladno puščav-sko podnebje. V robnih gorovjih pa z višino preha-ja v gorsko podnebje. Za celotno deželo so značil-na zelo izrazita dnevna temperaturna nihanja, ki so

večja od sezonskih, saj se zaradi močnega sončne-ga obsevanja suh zrak podnevi močno segreje, po-noči pa močno ohladi. Poleti se opoldanske tempe-rature lahko dvignejo do 35°C , nočne pa spustijo do -17°C . Zjutraj in zvečer pa je vedno sveže, tudi zaradi stalnih močnih vetrov. Maksimalna tempera-tura v Lasi (Lhasa, 3900 m nad morjem) znaša 30°C , minimalna pa -19°C . V južnem delu Tibetu je srednja julijska temperatura 15°C , januarska pa $-2,2^{\circ}\text{C}$. Proti severu in z nadmorsko višino se tem-perature znižujejo in v zimskem času se lahko spu-stijo do -40°C (1, 3, 5).

Tibetanci svojo deželo imenujejo Gangg-ljongs ali Kha-ba-can, kar pomeni dežela snega, pa ven-dar je padavin in s tem snega zelo malo, saj Hima-laja zapira pot vlažnim monsunskim gmotam. Po oce-nah naj bi v povprečju padlo samo 250 mm dežja na leto, večinoma v poletnih mesecih. Padavine upa-dajo od juga proti severu in celotna severna plano-ta jih dobi manj kot 250 mm letno (v osrednjem delu pod 50 mm), obenem je zaradi izredno suhega zra-ka in močnih vetrov intenzivno izhlapevanje. Zrač-

Slika 5: Na severnem vznožju Transhimalaje leži jezero Nam-tso, največje med več kot 15.000 jezeri v skupni velikosti ene in pol Slovenije. Je eno izmed štirih svetih jezer, romanje okoli njega pa traja celih 11 dni. (Foto: I. Svetin.)

na vlaga je nizka, megle skorajda ni. Zaradi suhega in svežega podnebja se žito ohrani do 60 let, posušeno surovo meso in maslo več kot leto, epidemije pa so redke. V južnem Tibetu je padavin okrog 500 mm (Lasa 400 mm), največ, okrog 1000, pa v globokih rečnih dolinah na vzhodu, po katerih prodirajo od juga vlažne in tople monsunske zračne mase. Podnebna snežna meja je tukaj v nadmorski višini 5300 m, medtem ko je na severu na 6600 m (1, 3, 5).

Večino dežele prekriva puščavsko in gorsko rastje, prevladuje travna stepa z redkim grmičevjem in posameznimi slabotnimi drevesi v zatišnih legah. Na jugu in jugovzhodu je rastje bujnejše zaradi rodovitnejših obrečnih prsti in seveda večjega vpliva monsunskih zračnih tokov. Drevesno rastje je tam pogostejše, še zlasti na skrajnem jugovzhodu, kjer so mešani gozdovi breze, topola, javorja, hrasta, bambusa, jelke, smreke, macesna in ciprese (1, 6).

V izjemnih geomorfoloških in podnebnih razmerah se je izoblikovalo občutljivo naravno okolje s skromnimi možnostmi preživetja, ki zahtevajo izjemno prilagajanje. Poselitev je zato redka, manj kot

2 človeka na km², in tretjina ozemlja je popolnoma neposeljena. Dežela je bila težko dostopna, obenem pa je tudi tradicionalna tibetanska politika narekovala osamitev. Stiki z ostalim svetom so bili do leta 1949 zelo skromni in Lasa je bila za tujce »prepovedano mesto«. Dežela je bila v celoti samooskrbna in o gospodarskem razvoju v zahodnem pome- nu ne moremo govoriti. Kmetijstvo je bilo najpomembnejša panoga. Samostani so bili poleg plemiških rodbin lastniki zemlje, na kateri so delali tlačani, ki so bili osebno vezani na svojega gospoda, in zakupniki, ki so svoje obveznosti odplačevali v naravi. Le manjši del od skoraj 80 % kmečkega prebivalstva je bil osebno svoboden. Tradicija in ponos sta narekovala, da je vsaj en otrok v družini šel v samostan in zato ne preseneča dejstvo, da je bilo pred kitajsko zasedbo v deželi prek 200.000 menihov, med 30 in 44 % vsega moškega prebivalstva. Naravni prirast je bil zato nizek in poligamija je bila zelo pogosta v premožnejših družinah (1).

Družbeni in gospodarski razvoj se je v Tibetu res ustavil pred stoletji, kulturno in duhovno pa je bila dežela daleč pred zahodnimi civilizacijami; tudi v od-

Slika 6: Zaradi nadmorske višine in močnega sončnega obsevanja so vode in nebo v Tibetu izjemne modre barve in tudi samo ozračje ima čaroben modrikast pridih. (Foto: M. Urbanc.)

nosu do okolja. Pod vplivom tibetanskega budizma ali lamaizma se je razvila globoko verna družba, ki je živela v skladu z naravnimi zakoni. Tradicionalni tibetanski gospodarski in verski sistem je na prvo mesto postavljaj varovanje in ohranjanje naravnega okolja. Budistični nauk, ki se je v Tibetu zvil z verovanji v naravne sile, je poudarjal pomen »zadovoljstva« in ljudi odvrčal od nepotrebne potrošnje. Opozarjal je pred nevarnostjo pretirane izrabe naravnih virov, ker to ogroža življenje ostalih živih bitij in njihovo življenjsko okolje. Že daljnegaj leta 1642 je Peti Dalaj Lama izdal odlok o varovanju živali in okolja, ki so ga potem vsako leto obnovili (1, 6).

S kitajsko kolonizacijo leta 1949, ki je korenito spremenila življenje v Tibetu na vseh ravneh, pa se je tradicionalni, okolju prijazen sistem porušil, nova politika je odprla pot hitrim spremembam, ki so prizadele predvsem travnate in obdelovalne površine, gozdove, vodne vire in živalstvo (5, 6). Prva grožnja okolju je povečano število prebivalcev, saj se je njihovo število z 1,2 milijona leta 1953 povečalo na 1,9 milijona (po nekaterih podatkih na 2,4 milijona) leta 1991. Število Kitajcev je neznano: samo voja-

kov naj bi bilo 400.000, vsaj toliko pa civilnega prebivalstva, ki je dobilo posebne državne ugodnosti za preselitev v Tibet: zagotovljeno delo, stanovanje, davčne olajšave in omiljeno družinsko politiko. V Lasi naj bi bila od okrog 100.000 prebivalcev vsaj polovica Kitajcev. Načrtna kolonizacija je povzročila čezmerno rabo naravnih virov in s tem negativne spremembe v okolju. Zlasti velik je prebivalstveni pritisk na jugu v dolini Brahmaputre, ki je že tradicionalno gostejše poseljena, ne dosti manjši pa na dobri polovici ozemlja, na katerem gospodarijo nomadi, polnomadi in lovci (5, 6, 7).

Pašniki prekrivajo kar 70% površin in so torej hrbtenica živinoreje, glavne kmetijske panoge. Črede ovac, koz in jakov štejejo 70 milijonov glav in preživljajo skoraj milijon ljudi. Tibetanski nomadi so se v stoletjih prilagodili ranljivim stepam. Letni zapisi o pašništvu, premišljene selitve čred in odgovornost za smotrno rabo, tako na posamični kot skupinski ravni, govorijo o tradicionalnih življenjskih navadah. Kitajsko obdobje pa je prineslo degradacijo pašnikov, zlasti na obrobju, zaradi spreminjanja v obdelovalne površine za potrebe kitajskih naseljencev. Nazadnje

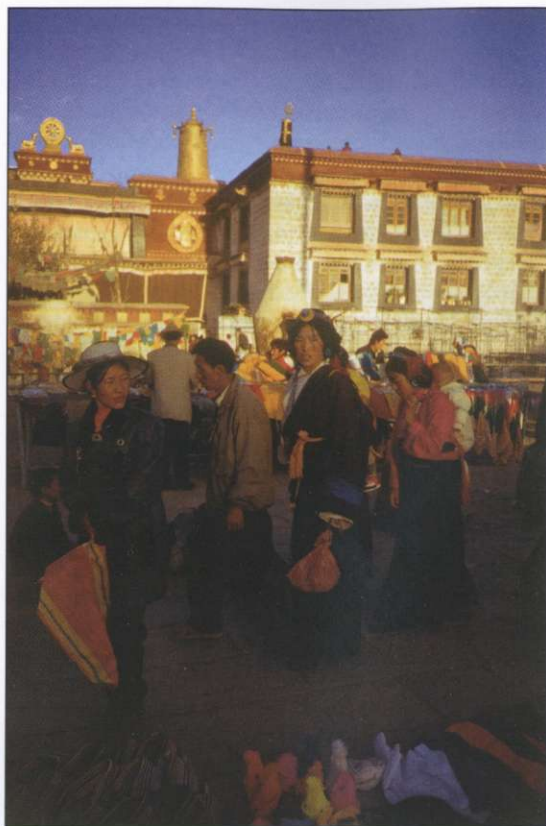
Slika 7: Pašniki na suhi in pusti planoti Ch'ang t'ang so domovanje milijonov jakov, ki niso samo simbol, ampak tudi vir osnovnih življenjskih potrebščin tibetanskega naroda. (Foto: M. Urbanc.)

je postala zemlja neprimerna tako za poljedelstvo kot tudi pašništvo in se spremenila v kamnito puščavo. Drugi ukrep, ki je prizadel zlasti tradicionalne selilne tokove, je bilo ograjevanje najboljših pašnikov za potrebe vojske, ki pa so zaradi prevelikega števila krav in konj kaj hitro postali popolnoma neplodni. Zaradi majhne količine padavin se travna ruša in z njo rastje obnavljata zelo počasi (3, 5).

Obdelovalne površine so omejene na rečne doline v južnem in jugozahodnem Tibetu. Osnovni pridelek je bil ječmen, pomešan z nekaterimi drugimi žiti, zlasti ajdo, in stročnicami. Tradicionalni poljedelski sistem je temeljil na kolobarju in mešanih kulturah ter bil prilagojen ranljivemu gorskemu okolju. Donos ječmena je znašal 2000 kg/ha in več in s tem za 200 do 300 kg presegal donose v podobnih podnebnih razmerah v Rusiji in Kanadi. V zadnjem času so se poljedelske površine razširile in ječmen je zamenjala pšenica ob uporabi hibridnih semen in mineralnih gnojil. Kljub uporabi zaščitnih sredstev pa so pšenico napadale številne bolezni, ki so včasih popolnoma uničile pridelek (5, 6).

Leta 1949 so gozdovi v Tibetu prekrivali 221.800 km², do leta 1985 pa so se njihove površine zmanjšale na 134.000 km², torej skoraj za polovico. Zelo stari gozdovi gorskega in subtropskega tipa večinoma preraščajo strma, samotna pobočja nad rečnimi dolinami v jugovzhodnem delu. Gozdna meja je tukaj v nadmorski višini 3800 m in se v sušnejših predelih dvigne do 4300 m. Gozdarstvo zaposluje veliko število ljudi, večinoma kitajske priseljence, vojake in tibetanske zapornike. Gradnja novih cest, simbola gospodarskega razvoja dežele, omogoča dostop v sicer oddaljene predele in odvoz lesa. Starodavno prebiralno sečnjo je zamenjal golosek, kar je povzročilo zelo intenzivno denudacijo strmih pobočij. Zaradi velikih naklonov ter padavinskih in temperaturnih razmer je zaraščanje minimalno (3, 6).

Na robu planote, kjer se rekam zaradi hitrega znižanja reliefa močno poveča strmec, so velike možnosti za pridobivanje električne energije (3). Šele Kitajci pa so začeli z velikopoteznimi načrti izrabe rek za potrebe sosednjih pokrajin in z ogromnimi zavezitvami spreminjati rečne režime. Trenutno je v javnosti najodmevnejši projekt Yamdrok Yutso, ki predvideva izgradnjo pretočne hidroelektrarne na jezeru z istim imenom. Kljub zagotovilom uradnih oblasti, da naj bi režim jezera ostal nespremenjen, od pridobljene elektrike pa naj bi imeli koristi predvsem Tibetanci, leti nasprotujejo projektu. Vseeno so se dela

Slika 8: Kulturna revolucija konec šestdesetih let je uničila večino od prek 2000 samostanov. Med redkimi obnovljenimi je Jokhang v središču Lase, ki je najsvetejši izmed vseh in zato cilj množice romarjev. (Foto: M. Urbanc.)

ob enem najsvetejših tibetanskih jezer že začela, pred morebitnimi nemiri pa gradbišče varuje 1500 vojakov (6). Bogati alternativni viri, predvsem energija sonca, vetra in geotermalnih izvirov, zaenkrat ostajajo v celoti neizkoriščeni.

Tibet ima bogata nahajališča rud in mineralov, izmed katerih nekateri, zlasti litij, krom, baker, zlato, boraks in železo, pomenijo znaten delež v svetovnih zalogah. Poleg tega letno načrpajo prek milijona ton surove nafte. Zaradi izčrpanosti kitajskih rudnih zalog se rudarstvo v Tibetu izredno hitro povečuje in Kitajska namerava do konca tisočletja iz Tibeta napraviti državno rudarsko središče. Pri tem v celoti zanemarja tudi minimalne okoljevarstvene ukrepe, kar je zlasti v občutljivejših legah pripeljalo do degradacije okolja, sesedanja zemlje, plazov, zmanjševanja pašnih površin (5, 6).

Do leta 1950 v Tibetu ni bilo nobene industrije. Delovala so le manjša obrtna središča v privatni ali kolektivni lasti, v katerih so poleg predmetov za vsakdanjo rabo izdelovali še slike na pergamentu, verske predmete, tapiserije ter nakit. Začetek industrializacije sta prinesli železarna in lesna tovarna v Lasi. Danes naj bi bilo na planoti prek 500 obratov lesno-predelovalne, usnjarske in tekstilne industrije, ki z izpušnimi plini, odpadki in odpadnimi vodami onesnažujejo naravno okolje (5, 6).

Na planoti Ch'ang t'ang so pod imenom »Los Alamos« tekla najpomembnejše jedrske raziskave v vojne namene in jedrsko orožje je v Tibetu od leta 1972 dalje. Do danes naj bi ga Kitajci nakopičili tu precejšnje količine; uradna poročila govorijo o 90 jedrskih raketah, poleg tega pa je več odlagališč jedrskih odpadkov, pripeljanih iz ostalih pokrajin in lastnih. Tu so največje zaloge urana na svetu, ki ga pridobivajo v devetih rudnikih in ga predelujejo na mestu pridobivanja, odvrženi in nezavarovani odpadki pa ogrožajo podtalnico, katere zaloge so močno omejene (5, 6, 7).

Kljub splošnemu prepričanju, da je Tibet neplodna in pusta dežela, pa ga odlikuje veliko bogastvo rastlinskih in živalskih vrst. Samo rododendronov je 400 vrst, polovica vseh poznanih, ptičja populacija šteje tretjino vse evropske. Reliefne in podnebne razmere narekujejo neenakomerno porazdelitev in razvoj številnih endemičnih vrst, ki so zaradi zaprtosti dežele popolnoma nepoznane. Na severni planoti je na četrtini celotnega ozemlja samo desetina vseh vrst, na drugi strani pa je v dolinah in na pobočjih na skrajnem jugu in jugovzhodu prek 80 % vseh vrst. Tukaj pa so posegi v okolje največji, zlasti v gozdovih skrajnega vzhoda. V zadnjih desetletjih se je število divjih živali in ptic močno zmanjšalo, zlasti zaradi športnega lova in trgovine z živalskimi proizvodi in posredno zaradi krčenja njihovega življenjskega prostora, ki ga zahteva poseljevanje in uvažanje novih dejavnosti v prostor. Lovni turizem, organiziran za bogate tujce, prinaša velike dobičke, saj trofeje ogroženih živali dosegajo visoke cene. Lov na tibetansko antilopo stane 35.000 USD, na jelena »samo« 13.000 USD. V deželi, kjer je dohodek na prebivalca le 30 USD, se je težko upreti divjemu lovu, zlasti če koža snežnega leoparda na črnem trgu prinese 20.000 USD. Če se bo ta trend nadaljeval, bodo številne vrste, ki jih je ostali svet komaj spoznal, izginile še predem bi jih preučili. Leta 1990 je bilo na svetovni listi ogroženih živali 30 tibetanskih

vrst, kljub temu da je uradno zaščitenegega kar 12 % ozemlja Avtonomne pokrajine Tibet ali 310.000 km². Odnos Pekinga pokaže tudi dejstvo, da vlada daje strogo zaščitene velike pande tujim državljanom za darila. Naravno ravnotežje je porušeno, nekateri zajedavci, na primer podgane, so se močno razširili in po nekateri ocenah so konec sedemdesetih let podgane uničile pridelek, s katerim bi preživel preko 5 milijonov ovac (5, 6).

Tibet je glavno azijsko povirno območje. Reke se napajajo iz podtalnice in zalog ledu. Sama dežela porabi manj kot 1 % vode, vsa ostala odteče na sosednja območja. Pomen rek sega daleč prek meja Avtonomne pokrajine Tibet, saj v njihovem povirju živi 47 % svetovnega in 85 % azijskega prebivalstva. Torej vplive degradacije tibetanskega okolja čuti skoraj polovica človeštva, ki živi v dolinah rek, ki pritekajo s Tibeta. Nekatere katastrofalne povodnji v Indiji, Bangladešu, Pakistanu in na Kitajskem v zadnjem desetletju pripisujejo pretirani sečnji gozda na Tibetanski planoti. Zaradi izrednih razsežnosti in visoke nadmorske višine ima Tibet velik vpliv na globalne podnebne razmere, zlasti na vetrove. Širjenje puščav in zmanjševanje deleža gozdnih površin ima lahko zato katastrofalne posledice, ki jih bodo občutile sosednje dežele, predvsem Indija in Kitajska, pa tudi Evropa in Amerika (5, 6).

Dokler bo uradna politika glavni krivec okoljskih problemov, se le-teh ne bo dalo rešiti s kozmetičnimi ukrepi, kot so oblikovanje zavarovanih območij in zakoni, ki se načrtno kršijo. Po mnenju Dalaj Lame bi moral celotni Tibet postati demitalizirano območje, kjer bi živa bitja živela v harmoničnem sožitju z naravo, Tibetanci pa bi imeli možnost ponovno uveljaviti tradicionalne oblike smotrne rabe naravnih dobrin. Pa je vrnitev nazaj sploh še mogoča?

1. *Encyclopaedia Britannica*. CD-rom. Chicago, 1997.
2. Rogers, J., J., W. 1993: *A History of the Earth*. University press. Cambridge.
3. Sigrid, M. 1991: *The Upper Limit of Alpine Land Use in Central, South- and Southeastern Tibet*. *Geographical, Kluwer Academic Publishers*. Dordrecht.
4. Summerfield, M. A. 1991: *Global Geomorphology*. Longman Scientific & Technical. New York.
5. www.ciolek.com/wwwvl-TibetanStudies.html
6. www.savetibet.org/background/environment.html
7. www.tibet.com/

TIPIZACIJA IN REGIONALIZACIJA SLOVENIJE

Drago Perko

UDK 911.6(497.4)

TIPIZACIJA IN REGIONALIZACIJA SLOVENIJE

Drago Perko, dr., Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gosposka 13, 1000 Ljubljana, Slovenija

Članek predstavlja najnovejšo tipizacijo in regionalizacijo Slovenije, ki temeljita na enotnih kriterijih, enostavnosti, preglednosti, sistematičnosti, razumljivosti in dosledni hierarhiji pokrajin. Slovenija je razdeljena na 4 makroregije, 9 submakroregij in 49 mezoregij.

UDC 911.6(497.4)

TIPIZATION AND REGIONALIZATION OF SLOVENIA

Drago Perko, dr., Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gosposka 13, 1000 Ljubljana, Slovenia

The newest typization and regionalization of Slovenia, based on uniform criteria, simplicity, clearness, systematics, understandability and consistent hierarchy, are presented in the article. Slovenia has been divided into 4 macroregions, 9 submacroregions and 49 mezoregions.

Mnogi znanstveniki označujejo Slovenijo kar za naravni geografski laboratorij, saj je svetovna redkost, da je na tako majhnem prostoru toliko različnih pokrajin. Slovenija je po pokrajinski raznolikosti izjemna predvsem zato, ker se prav na tem koščku srednje Evrope stikajo in prepletajo štiri velike naravne enote: Alpe in Dinarsko gorovje ter Panonska in Jadranska kotlina (3, 5, 7), pa tudi štirje kulturni prostori: slovanski, germanski, romanski in madžarski (6).

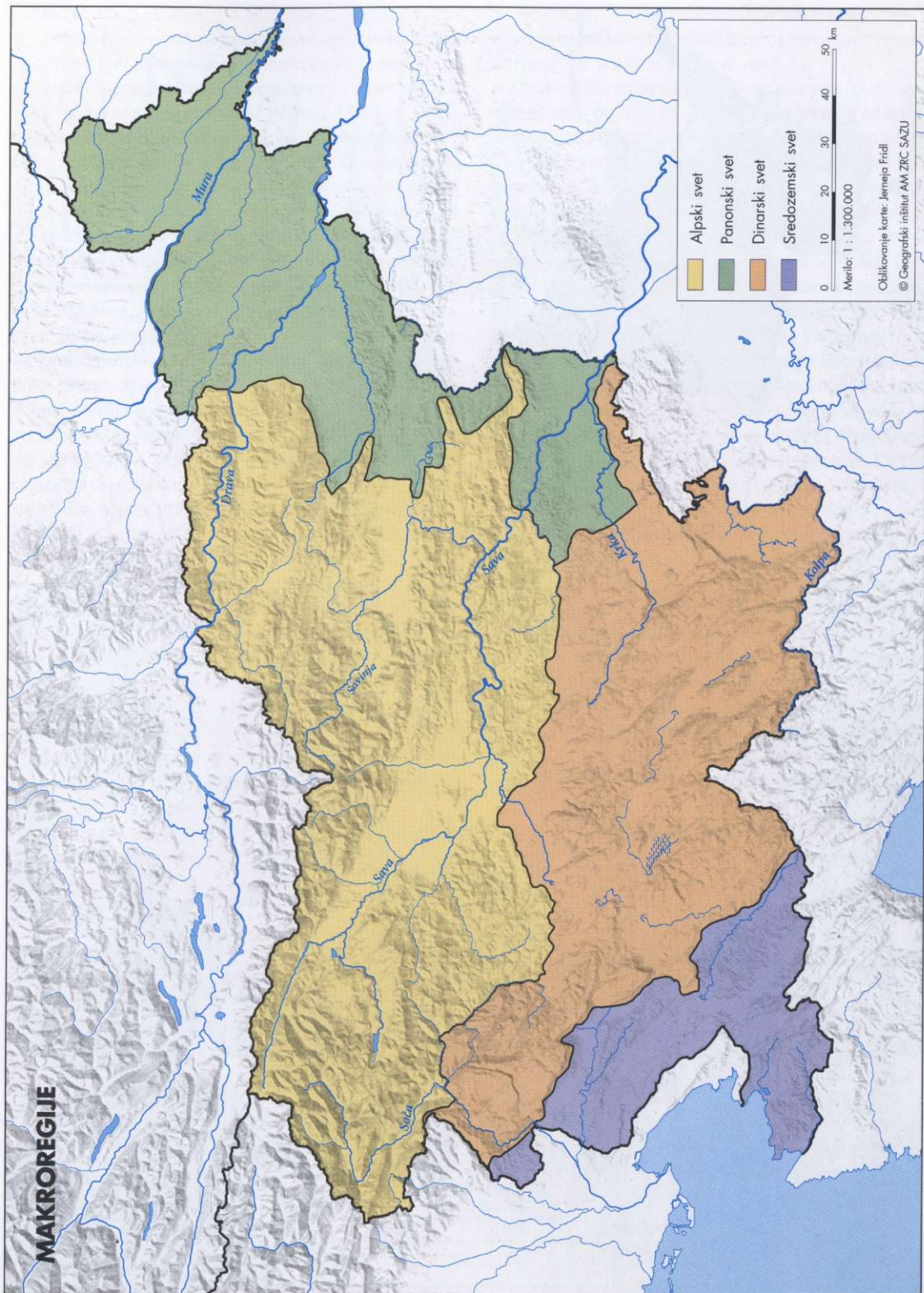
Zemljepis ali geografija (gr. *ge*, zemlja; gr. *grap-hia*, pisanje, risanje), temeljna nacionalna veda vsakega naroda, ima med znanostmi prav posebno mesto, saj povezuje naravoslovje in družboslovje.

Pokrajina ali regija (lat. *regio*, *regionis*, 'pokrajina, ozemlje, območje, predel, kraj'), ki je osnovni predmet geografskega raziskovanja, je namreč sestavljena iz naravnih (kamnine, površje, vode, podnebje, prsti, rastje, živalstvo) in družbenih pokrajinskih sestavin (prebivalstvo, naselja, gospodarstvo). Ločimo **naravno pokrajino**, ki jo sestavljajo le naravne pokrajinske sestavine, in **kulturno pokrajino**, ki jo poleg naravnih pokrajinskih sestavin sestavljajo tudi družbene pokrajinske sestavine in ima dva podtipa: **podeželsko** ali ruralno in **mestno** ali urbano pokrajino (4).

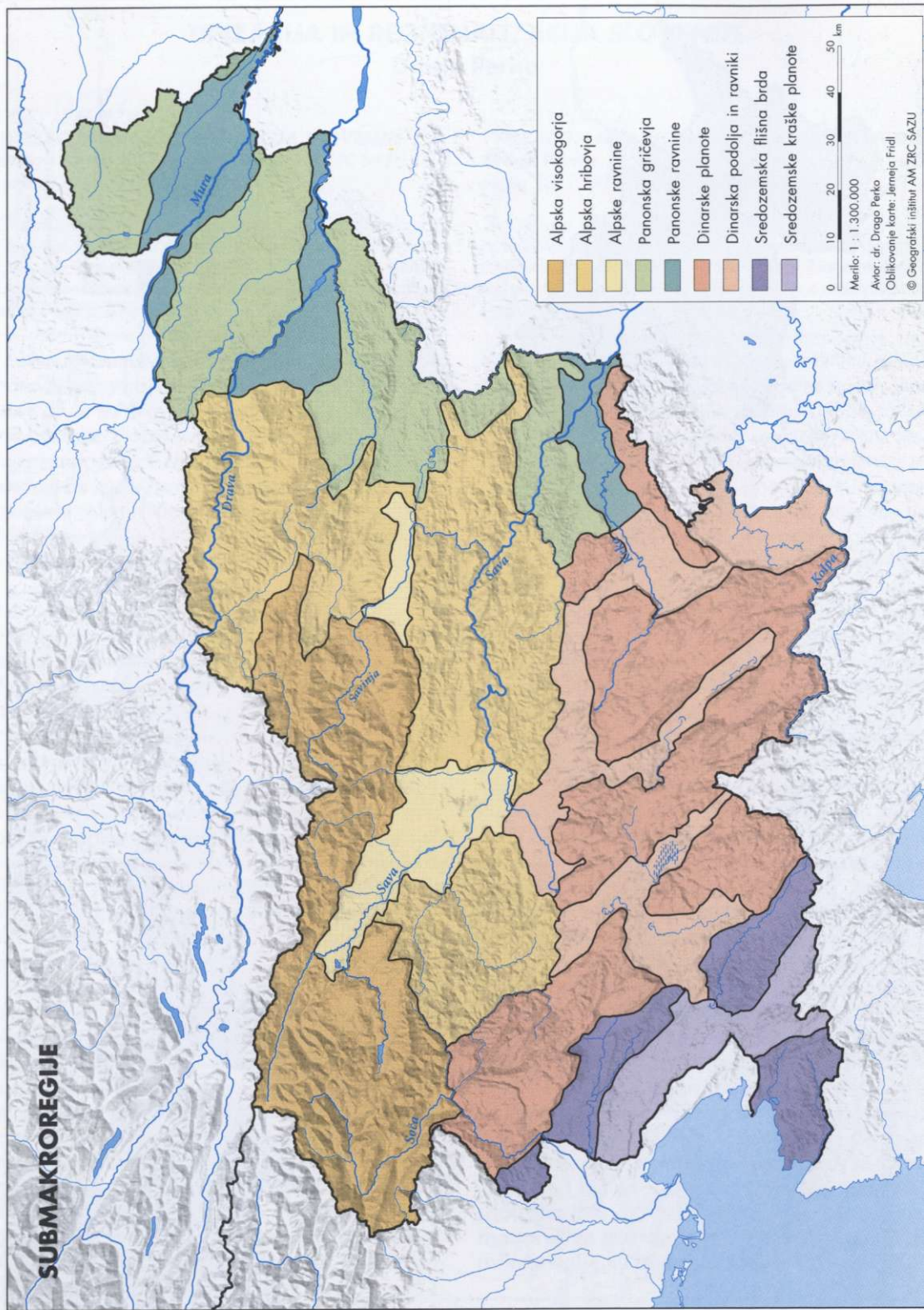
Regionalizacija ali pokrajinjenje je postopek prostorskega ločevanja regij oziroma delitev zemeljskega površja na pokrajine. Pokrajinska raznolikost Slovenije močno otežuje vsako členitev, konkretno določevanje pokrajinskih mej pa je zaradi prehodnosti in hitrega prostorskega spreminjanja večine pokrajinskih sestavin zapleteno in zato za geografe poseben znanstveni izziv (4). Ločimo dve temeljni regionalizaciji: **družbenogeografsko**, ki upošteva družbene sestavine pokrajine, in **naravnogeografsko**, ki se opira na naravne sestavine pokrajine, predvsem površje, podnebje in rastje, ter tiste druž-

bene sestavine pokrajine, ki so z naravnimi močno povezane, na primer rabo tal, razmestitev naselij, kmetijske dejavnosti. Pri naravnogeografski regionalizaciji so razlike med pokrajinami opazne, vidne navzven, zato ji pravimo tudi fiziognomska regionalizacija (gr. *physis*, 'narava', gr. *gnome*, 'um, spoznanje', *fiziognomija* je značilna podoba, značilna poteza). Zaradi velikih vsebinskih in metodoloških razlik med obema regionalizacijama je celovita, skupna regionalizacija skoraj nemogoča (4). Z družbenogeografskimi regionalizacijami so se največ ukvarjali Svetozar Ilešič (1907–1985), Vladimir Kokole (1925–1993) in Igor Vrišer (1930–), z naravnogeografskimi (1, 2) pa Anton Melik (1890–1966), Svetozar Ilešič in Ivan Gams (1923–).

Regionalizacija pogosto temelji na **tipizaciji** pokrajin (lat. *typus* in gr. *typos*, 'vzorec, osnovna, značilna ali posebno izrazito oblika'), razvrščanju pokrajin po njihovih značilnostih v skupine, tipe pokrajin. Vsaka pokrajina spada v določen tip pokrajin in v vsak tip pokrajin se lahko uvršča več pokrajin. Za tipizacijo je značilno načelo podobnosti, za regionalizacijo pa načelo posamičnosti (individualnosti). Vsaka pokrajina je edinstvena in enkratna, zato nje ime zapisujemo z veliko začetnico, vsak tip pokrajine pa se lahko pojavi večkrat, zato ga kot obče ime pišemo z malo začetnico. Pri nas so tip pokrajin na primer gričevja, ki jih je več in ležijo na različnih koncih Slovenije, pokrajina Krško gričevje, ki sicer spada med gričevja, pa je ena sama na svetu. Regionalizacija in tipizacija pomenita tudi hierarhično razvrščanje, delitev in združevanje pokrajin. Vsaka pokrajina je lahko del večje pokrajine in razdeljena na manjše pokrajine. Največje pokrajine so **makroregije** ali velike pokrajine, ki se delijo na **mezoregije** ali srednje velike pokrajine, te pa na **mikroregije** ali majhne pokrajine (8).

SUBMAKROREGIJE

Najnovejšo naravnogeografsko tipizacijo Slovenije in na njej temelječo regionalizacijo Slovenije so po načelih enostavnosti, preglednosti, sistematičnosti in lahke razumljivosti med letoma 1993 in 1995 pripravljali na obeh slovenskih geografskih inštitutih: Geografskem inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter Inštitutu za geografijo (8). Avtorji so pri določanju pokrajin kar se le da upoštevali enotne kriterije in odpravili prehodne pokrajine, kakršne poznata Ilesičeva in Gamsova regionalizacija, saj je nesmiselno po nepotrebnem zapletati regionalizacijo, ko pa je tako ali tako večina slovenskih pokrajin prehodna. Vpeljali so sistematična imena pokrajin z izrazi, ki opredeljujejo glavne značilnosti površja pokrajin (gorovje, hribovje, gričevje, brda, ravan oziroma ravnina). Na primer Dravska ravan pove, da je pokrajina sicer ravna, vendar nekoliko razgibana, in da jo je nasula Drava, ki teče prek nje. Na isti način so poimenovali Savsko, Savinjsko, Krško in Mursko ravan. Ob tem so se trudili, da bi obdržali čim več širši javnosti znanih pokrajinskih imen.

Izpeljali so popolno hierarhijo med pokrajinami in poimenovali vse pokrajine. Tako so odpravili pomanjkljivost prejšnjih regionalizacij, pri katerih so bile nekatere pokrajine razdeljene na dva ali več delov, poimenovan pa je bil le en sam, ali pa so bili poimenovani sicer vsi deli pokrajine, pokrajina sama pa ne.

Pokrajine so razvrstili sistematično na makroregionalni in mezoregionalni ravni, kar omogoča nji-

hovo primerljivost ter njihovo združevanje in razdruževanje na višjih in nižjih ravneh.

Na mezoregionalni ravni so vse pokrajine sklenjene, tako da niso razbite na več delov in se ne pojavljajo znotraj drugih pokrajin. Kot posebno pokrajino (mezoregijo) so opredelil Tržaški zaliv, na katerega se je, klub temu da ga del spada v slovenske ozemeljske vode, doslej praviloma pozabljalo.

Velika prednost nove regionalizacije pa je tudi njena vpetost v geografski informacijski sistem Geografskega inštituta AM ZRC SAZU, kar omogoča dostop do najrazličnejših podatkov o pokrajinah ter hitro dopolnjevanje in posodabljanje podatkov.

Avtorji so s pomočjo geografskega informacijskega sistema analizirali vse naravne pokrajinske sestavine, od družbenih pa predvsem naselja in rabo tal. Pri ugotavljanju povezanosti med pokrajinskimi sestavinami so ugotovili, da sta površje in podnebje v povprečju najbolj povezani s preostalimi pokrajinskimi sestavinami, zato so ju upoštevali kot glavna kriterija pri tipizaciji in regionalizaciji. Jedra pokrajin so določili računalniško, objektivno, meje pa ročno, subjektivno. Pri večini pokrajin se namreč značilnosti na obrobjih mešajo z značilnostmi sosednjih pokrajin, saj je Slovenija v bistvu ena sama prehodna pokrajina. Pri risanju mej med pokrajinami so se razen redkih izjem držali enotnih kriterijev za celo Slovenijo: meje med ravnim in razgibanim svetom so potegnili ob vzhodni rob razgibanega sveta, meje med gričevji, hribovji in gorovji po vodotokih oziroma dolinah in prevalih, meje planot pa po zgornjih robovih planot.

Preglednica 1: Nekateri kazalci po makroregijah in submakroregijah Slovenije.

Tipi pokrajin	Delež površine (%)	Povprečna nadmorska višina (m)	Povprečni naklon (°)	Delež gozda (%)	Delež naselij leta 1997 (%)	Delež prebivalcev leta 1991 (%)
Alpska visokogorja	3062	1054,5	24,6	68,8	5,0	4,7
Alpska hribovja	4660	582,5	16,9	68,4	25,2	17,2
Alpske ravnine	819	373,4	3,9	29,3	6,8	25,1
Alpski svet	8541	731,6	18,4	64,8	37,0	47,0
Panonska gričevja	2993	288,7	8,8	40,3	20,8	12,8
Panonske ravnine	1296	196,0	0,8	17,9	6,4	15,0
Panonski svet	4291	260,7	6,4	33,5	27,3	27,9
Dinarske planote	3810	667,6	13,7	69,5	13,0	3,3
Dinarska podolja in ravniki	1896	403,2	6,6	39,7	14,0	12,5
Dinarski svet	5706	579,8	11,4	59,6	27,0	15,7
Sredozemska flišna brda	1061	305,9	11,1	34,2	6,4	8,2
Sredozemske kraške planote	673	425,8	7,7	35,0	2,3	1,2
Sredozemski svet	1734	352,4	9,8	34,5	8,7	9,4
Slovenija	20272	556,8	13,1	54,1	100,0	100,0

REGIONALIZACIJA

1 Alpski svet	2.6 Koprška brda	3.17 Gorjanci
1.1 Julijske Alpe	2.7 Tržaški zaliv	3.18 Raduljsko hribovje
1.2 Cerkljansko, Škofješko, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje	3 Dinarski svet	3.19 Novomeška pokrajina
1.3 Savska ravan	3.1 Kambreško in Banjšice	4 Panonski svet
1.4 Zahodne Karavanke	3.2 Trnovski gozd, Nanos in Hrušica	4.1 Goričko
1.5 Kamniško-Savinjske Alpe	3.3 Javorniki in Snežnik	4.2 Lendavske gorice
1.6 Vzhodne Karavanke	3.4 Idrijsko hribovje	4.3 Murska ravan
1.7 Velenjsko in Konjiško hribovje	3.5 Notranjsko, podolje	4.4 Slovenske gorice
1.8 Strojna, Kozjak in Pohorje	3.6 Pivško podolje in Vremščica	4.5 Dravska ravan
1.9 Ložniško in Hudinjsko gričevje	3.7 Ljubljansko barje	4.6 Dravinjske gorice
1.10 Savinjska ravan	3.8 Krmsko hribovje in Menišija	4.7 Haloze
1.11 Posavsko hribovje	3.9 Bloke	4.8 Boč in Macelj
2 Sredozemski svet	3.10 Velika gora, Stojna in Goteniška gora	4.9 Voglajnsko in Zgornjesotelsko gričevje
2.1 Goriška Brda	3.11 Ribniško-Kočevo podolje	4.10 Srednjesotelsko gričevje
2.2 Vipavska dolina	3.12 Mala gora, Kočevski rog in Poljanska gora	4.11 Krško, Senovsko in Bizeljsko gričevje
2.3 Kras	3.13 Velikolaščanska pokrajina	4.12 Krška ravan
2.4 Brkini in dolina Reke	3.14 Dolenjsko podolje	— meja mezoregije
2.5 Podgorski Kras, Čičarija in Podgrajsko podolje	3.15 Suha krajina in Dobrepolje	— meja makroregije
	3.16 Bela krajina	

Pri tipizaciji so Slovenijo razdelili na štiri osnovne pokrajinske tipe (alpski, panonski, dinarski in sredozemski svet), te pa na devet podtipov, pri regionalizaciji pa na štiri makroregije in devet submakroregij, te pa še na 48 mezoregij (s Tržaškim zalivom 49 mezoregij). Makroregije in submakroregije so poimenovali po tipih pokrajin, mezoregije pa imajo konkretna imena. Imena osnovnih pokrajinskih tipov oziroma makroregij so skladna z imeni velikih evropskih enot, ki se stikajo v Sloveniji, torej Alp, Dinarskega gorovja, Panonske kotline in Sredozemlja. Na ta način sta tipizacija in regionalizacija Sloveniji skladni, združljivi s tipizacijo in regionalizacijo Evrope.

Na severu Slovenije leži makroregija **alpski svet**, ki se deli na 3 submakroregije: **alpska visokogorja** s 4 mezoregijami, **alpska hribovja** s 5 mezoregijami in **alpske ravnine** z 2 mezoregijama.

Alpski svet na vzhodu prehaja v makroregijo **panonski svet**, ki se deli na 2 submakroregiji: **panonska gričevja** z 9 mezoregijami in **panonske ravnine** s 3 mezoregijami.

Alpski in panonski svet na jugu prehajata v makroregijo **dinarski svet**, ki se deli na 2 submakroregiji: **dinarske planote** z 11 mezoregijami ter **dinarska podolja in ravnike** z 8 mezoregijami.

Na jugozahodu Slovenije je makroregija **sredozemski svet**, ki se deli na 2 submakroregiji: **sredozemska flišna brda** s 4 mezoregijami in **sredozemske kraške planote** z 2 mezoregijama.

Regionalizacija Slovenije je torej dvostopenjska, z makroregijami in mezoregijami, oziroma tri-

stopenjska, če upoštevamo še submakroregije. Te stopnje, ki temeljijo na znanstvenih kriterijih, so skladne tudi s poučevanjem geografije Slovenije v osnovni in srednji šoli, ki glede na starost učencev in dijakov zahteva različno poglobljene, a med seboj združljive delitve Slovenije.

Na Geografskem inštitutu AM ZRC SAZU trenutno poteka raziskovalni projekt Geografska mikrorregionalizacija Slovenije, s katerim se bosta v tem članku predstavljeni tipizacija in regionalizacija Slovenije na makroregionalni in mezoregionalni ravni dopolnili še z mikrorregijami.

1. Kladnik, D., 1996: Naravnogeografske členitve Slovenije. *Geografski vestnik*, št. 68. Ljubljana.
2. Kladnik, D., Perko, D. 1998: Zgodovina regionalizacij Slovenije. *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ljubljana.
3. Natek, K., Perko, D. 1994: Razgled po pokrajini. *Pozdravljena Slovenija*. Ljubljana.
4. Perko, D. 1998: Geografija, regija in regionalizacija. *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ljubljana.
5. Perko, D. 1995: Slovenija in njene pokrajine. *Mali atlas Slovenije*. Ljubljana.
6. Perko, D. 1997: Slovenija na stiku velikih evropskih pokrajinskih enot. *Traditiones*, št. 26. Ljubljana.
7. Perko, D. 1997: Slovenske pokrajine. *Šolska karta Slovenije v merilu 1 : 500.000*. Ljubljana.
8. Perko, D., Kladnik, D. 1998: Nova regionalizacija Slovenije. *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ljubljana.

(NE)PREPOZNAVOST SLOVENIJE IN NJENA ZAMENLJIVOST S SLOVAŠKO**Sandi Berk**

UDK 81'373.21(497.4:437.6)

(NE)PREPOZNAVOST SLOVENIJE IN NJENA ZAMENLJIVOST S SLOVAŠKO**Sandi Berk**, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo, Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

UDC 81'373.21(497.4:437.6)

(UN)RECOGNIZABILITY OF SLOVENIA AND ITS MIS-TAKABILITY FOR SLOVAKIA**Sandi Berk**, Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo, Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

Skoraj sedem let je že minilo, odkar je Slovenija razglasila neodvisnost, vendar smo še vedno dokaj neprepoznani. Našo državo pogosto zamenjujejo s Slovaško, saj je med obema državama precej podobnosti. Vendar so se nekateri razlogi za našo neprepoznavnost pojavili tudi zaradi nas samih. Napake so bile storjene predvsem pri izboru krajev za ime naše države. Predstavljena je kratka zgodovina imen obeh držav, primerjava njunih imen v različnih evropskih jezikih in prednost tričrkovne kode SVN pred tričrkovno kodo SLO.

Almost seven years has gone by since Slovenia declared itself independent. Even though we are still quite unrecognizable. Our country is also often mistaken for Slovakia. There is a degree of resemblance between these two countries. But some reasons for our unrecognizability have appeared by fault of ours, too. Mistakes has been made especially by selection of abbreviations for our country. A short history of both country names is presented and their comparison in different European languages is carried out. This way precedence of code SVN over SLO is demonstrated.

Slovenija je majhna država in izkazalo se je, da je za njeno uveljavitev potreben precejšnji napor. Desetdnevno vojno, ki je ime naše države izstrelila v svet, so zasenčili dogodki južneje od nas. Ob osamosvajanju se je pojavilo tudi precej novih držav. Tako je njihovo zamenjevanje, predvsem ko gre za države s podobnimi imeni, pogosto. Primeri zamenjav Slovenije s Slovaško so še posebej pogosti. Poleg podobnosti imen pa je za to še več drugih razlogov. Obe državi imata za zastavi enaki belo-modro-rdeči tribarvnici, na katerih se razlikujeta le grba. Ko vstopate v Slovenijo, vas na meji pričaka tabla z napisom Republika Slovenija, na slovaški meji pa tabla z napisom Slovenská republika. Slovaki se imajo za »národ slovenský« in pravijo, da govorijo »slovenský jazyk«. Če se pogovarjate s Slovakijo, vam zatrjuje, da je po narodnosti Slovenka. Mnogo imen institucij pa tudi krajevnih in drugih zemljepisnih imen bi zmedlo celo nas: na primer Slovenská národná galéria, Národná banka slovenska, Nové Mesto, Slovenský kras.

O izvoru korena »slov«, ki je sprva označeval predvsem slovanskost, se etimologi še niso poenotili. Izraz Sloveni kot kolektivna oznaka tu živečega ljudstva se je pojavil že v stari cerkveni slovanščini. Najbolj ustaljena je domneva, da gre pri izrazu Sloveni za pomensko zvezo z izrazom slovo (beseda), torej oznako za ljudstvo, ki govori razumljivo, v nasprotju z izrazom Nemci za ljudstvo, ki se zdi nemo, nerazumljivo (1). Oblika Slovenci se je verjetno pojavila že v 11. stoletju, vendar jo je prvič zapisal še

le Primož Trubar, ki nas je leta 1550 nagovoril s Slovenci. Terminološka nejasnost izrazov Slovenec in slovenski, ki sta se hkrati uporabljala tudi v pomenu Slovan in slovanski, se je ohranila do začetka 19. stoletja, ko sta bila izraza Slovan in slovanski prevzeta iz drugih slovanskih jezikov. Nekako v tem času se je tudi pojavila Slovenija kot zemljepisni pojem. Do takrat se je v pomenu slovenski deloma uporabljala tudi oznaka kranjski po deželi Kranjski, osrednji slovenski deželi v nekdanji Avstro-Ogrski.

Izraz slovenski se je torej najprej pojavil kot oznaka za slovansko oziroma slovensko prebivalstvo in jezik. Med zemljepisnimi enotami, v katerih vidimo zametke imena naše države, pa moramo omeniti tudi tako imenovano srednjeveško Slovensko marko, ki je omenjena že v 13. stoletju kot Marchia Slavonica ali Windorum Marchia in je obsegala porečje Savinje ter območje med Savo in Krko. V 14. stoletju je razpadla in bila vključena v novonastale upravne enote. Druga zemljepisna enota, katere ime prav tako poudarja etnično pripadnost njenega prebivalstva, je nastala v okviru Beneške republike. Za območje ob Nadiži in Teru se je uveljavilo ime Schiavonia Veneta oziroma Beneška Slovenija (1). Po propadu Beneške republike leta 1797 in predvsem po priključitvi k Italiji leta 1866 je bilo to območje s prejšnjim široko upravno avtonomijo izpostavljeno grobi raznarodovalni politiki. Razpustili so vse krajevne ustanove, ki so pričale o nekdanji avtonomiji. Špeter Slovenov (San Pietro de' Schiavoni), upravno središče nekdanje avtonomije, so že leta 1867 preimeno-

vali v San Špeter ob Nadiži (Pietro al Natisone), upravne funkcije pa prenesli v Čedad.

Območje današnje Slovenije je bilo pod Avstro-Ogrsko razdeljeno na dežele Koroško, Kranjsko, Štajersko, Goriško in Istro ter Trst. S prebujanjem narodne zavesti je v revolucionarnem letu 1848 nastal politični program Zedinjena Slovenija. Težnje po združitvi vseh Slovencev v eni deželi niso bile uresničene in Slovenija kot politično-upravna enota je še dolgo ostala le želja. Leta 1853 je Peter Kozler, sicer pravnik iz Gorice, izdal »Zemljovid Slovenske dežele in pokrajin«, katerega razpečevanje je dunajsko policijsko ravnateljstvo prepovedalo, češ da ruši zakonito zvezo avstrijskih dežel, in avtorja obtožilo veleizdaje (4).

Slovenci smo bili prvič soustanovitelji svoje države ob koncu 1. svetovne vojne, ko je 29. oktobra leta 1918 nastala Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Prvič v zgodovini Slovenija ni bila le zemljepisni pojem ampak tudi dejansko politično dejstvo v konfederativni povezavi s Hrvaško. Že mesec dni po nastanku pa se je ta država združila s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), enakopravnost narodov v njej pa je ostala le prazna obljuba. S šestojanuarsko diktaturo leta 1929 se je država preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo, območje Slovenije v njej pa je postalo Dravska banovina. Slovenija si je politično-upravni status zopet izborila v 2. svetovni vojni in leta 1945 postala Ljudska republika Slovenija (LRS) v okviru Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ). Leta 1963 se je preimenovala v Socialistično republiko Slovenijo (SRS) v okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), leta 1990 pa v Republiko Slovenijo (RS). Pod tem imenom je 25. junija leta 1991 razglasila neodvisnost.

Tudi ozemlje Slovaške je bilo v sestavi avstro-ogrške monarhije. Podobno kot Slovenci so se tudi Slovaki borili za svoje narodnostne pravice. Ko je »skrivna organizacija enakih« leta 1793 pripravila predlog za demokratično federalizacijo Ogrske, v kateri bi bila tudi Slovaška posebna ozemeljska enota, so bili glavni člani te »zarote« v Budimpešti javno usmrčeni. Leta 1843 je Ludovít Štúr utemeljil slovaški knjižni jezik (2). Tudi Slovaki so prvič enotno stopili v boj za svoje narodne pravice v prelomnem letu 1848. In skoraj istočasno kot smo Slovenci ustanovili Slovensko matico, vseslovensko založniško, znanstveno in kulturno društvo, so tudi Slovaki ustanovili podobno institucijo, imenovano Matica slovenská(1).

Ob koncu 1. svetovne vojne je Slovaška leta 1918 postala sestavni del Češkoslovaške republike (Československá republika, ČSR). Leta 1939 je Nemčija okupirala Češko in Moravsko ter pristala na marionetno Slovaško republiko. Po 2. svetovni vojni je Slovaška spet postala del Češkoslovaške republike, ki se je leta 1960 preimenovala v Češkoslovaško socialistično republiko (Československá socialistická republika, ČSSR). Leta 1969 je postala zvezna republika z imenom Slovaška socialistična republika (Slovenská socialistická republika, SSR) kot ena od dveh sestavnih delov Češkoslovaške. Leta 1990 je tudi Češkoslovaška izgubila atribut socialistična. Težnja po vse večji samostojnosti obeh delov države je bila vidna tudi v novem dvojnem imenu: Češko-Slovaška republika (Česko-Slovenská republika). Tedaj je Slovaška dobila ime, kakršnega je imela že med letoma 1939 in 1945, torej Slovaška republika (Slovenská republika). Na koncu se je država preimenovala celo v Češko in Slovaško federativno republiko (Česká a Slovenská federativná republika, ČSFR). Leto in pol za Slovenijo, 1. januarja 1993, pa je po tako imenovani »žametni ločitvi« tudi Slovaška postala neodvisna država.

Pri imenih držav ločimo tri tipe: neuradna imena držav, uradna kratka imena držav in uradna polna imena držav. Le redko se vsa tri imena razlikujejo, kot je to primer z Veliko Britanijo (neuradno); včasih jo celo poistovetimo kar z Anglijo kot njenim največjim sestavnim delom. Uradno se ta država imenuje Združeno kraljestvo (uradno kratko ime) oziroma Združeno kraljestvo Velika Britanija in Severna Irska (uradno polno ime), (5,7). Omenimo še primer Češke (neuradno ime). Njeno uradno kratko in hkrati polno ime je Češka republika, tvorita jo namreč dve deželi (České země): Češka (Čechy) in Moravska (Moravy). V angleščini je Czech Republic tudi najkrajša oblika imena. Nekateri uporabljajo obliko Czechia, čeprav za takšno angleško poimenovanje ni zgodovinske podlage (2); Češka v ožjem pomenu se v angleščini imenuje Bohemia. V nasprotju s Češko je neuradno in hkrati uradno kratko ime za Slovaško republiko nesporno: Slovaška (v angleščini Slovakia).

Uradni imeni Slovenije in Slovaške se razlikujeta v samostalniški in pridevniški obliki kratkih imen držav v njih: Republika Slovenija (samostalniška oblika) in Slovaška republika (pridevniška oblika). To vlogo je treba pri prevodih uradnih imen držav dosledno ohranjati. Tako imamo angleški obliki Republic of Slovenia in Slovak Republic, francoski obliki

République de Slovénie in République slovaque, nemški obliki Republik Slowenien in Slowakische Republik, italijanski obliki Repubblica di Slovenia in Repubblica Slovacca, španski obliki República de Eslovenia in República Eslovaca. Države običajno poznamo po njihovem neuradnem oziroma uradnem kratkem imenu; uradno polno ime pa poudarja predvsem njihov politični status.

Omejimo se sedaj na skrajšane oblike imen držav. Ta imena predstavljajo posebno vrsto zemljepisnih imen oziroma toponimov, kot jih tudi imenujemo. Podomačenje zemljepisnih imen je precej dosledno izpeljano ravno za imena držav. To je posledica zgodovinskih izročil pa tudi nekakšne (zlasti evropske) domačnosti. Takšna poimenovanja so v posameznih državah uradna in nevtralna za vse rabe (8). Nekatere države z dolgo tradicijo so tako dobile pestro paleto imen. Oglejmo si to na primeru Nemčije: Alemania (špansko), Allemagne (francosko), Deutschland (nemško), Duitsland (nizozemsko), Germania (italijansko), Germany (angleško), Německo (češko), Niemcy (poljsko), Saksa (finsko), Tyskland (švedsko), Vokietija (litvansko). Za Slovenijo kot državo s precej krajšo tradicijo so ta podomačenja blažja. Vsa izhajajo iz originalne oblike imena (glej preglednico). Podobno velja za Slovaško. Skrajšane oblike imen držav, običajno v angleščini in francoščini, včasih tudi v drugih jezikih, so temelj za določitev krajšav oziroma črkovnih kod držav (5).

Pri pridevnikih za ime naše države je treba paziti predvsem na morebitne zamenjave pridevnikov slovenski, slovaški in slovanski. V angleščini sta dve obliki pridevnika slovenski: Slovene in Slovenian. Obliki Slovene dajemo prednost, ker je krajša in jo tudi vedno več uporabljajo v angleško govorečih deželah (3). Angleški obliki pridevnika slovaški sta Slovak in Slovakian. Tudi za pridevnik slovanski imamo dve obliki: Slavic (predvsem ameriška angleščina) in Slavonic; angleška oblika pridevnika slavonski je Slavonian.

Nemške oblike pridevnikov slovenski, slovaški in slovanski so slowenisch, slowakisch in slawisch. Omenimo še starejšo obliko windisch, ki se v pomenu slovenski oziroma slovanski še pojavlja v nekaterih nemških krajevnih imenih, na primer Windisch Bleiberg za Slovenji Plajberk. Na avstrijskem Koroškem Slovence umetno delijo na prave Slovence in tako imenovane Vindišarje, kar naj bi pomenilo nekakšne Staroslovane.

Podobno je v Italiji z Beneškimi Slovenci. Omenimo v zvezi s tem dva slovarja: Vocabolario Italiano e

Schiavo, ki je leta 1607 izšel v Vidmu, in Deutsch-windisches Wörterbuch, ki je leta 1789 izšel v Celovcu (1). Sicer se oblike pridevnikov slovenski, slovaški in slovanski v italijanščini glasijo sloveno, slovacco in slavo.

Še o nekaterih bližnjih slovanskih jezikih. Najprej o razliki med hrvaščino in srbsčino. Srbi imajo za pridevnik slovenski obliko slovenački, Hrvatje pa slovenski. Slednje v srbsčini pomeni slovanski, medtem ko Hrvatje uporabljajo obliko slavenski. Nekdaj je torej Jugoslavija imela kar tri različne »avtohtone« pridevnike: jugoslavenski (hrvaško), jugoslovanski (slovensko) in jugoslovenski (srbsko). In še češčina in slovaščina: oblike pridevnikov slovenski, slovaški in slovanski se v teh dveh jezikih glasijo slovinský, slovenský in slovanský. Slovaki nas torej imenujejo Slovinci. V slovenščini (6) pa pridevnik slovinski označuje slovansko narečje, ki so ga nekda govorniki na severu Poljske; ustrezní angleški pridevnik je Slovincian.

Velik problem so tudi krajšave imen za Slovenijo in Slovaško. Že pred osamosvojitvijo Slovenije so se pojavile avtomobilске nalepke z oznako SL, ki naj bi zamenjale takrat vse bolj nepriljubljeno oznako YU. In prve težave so se pojavile še pred razpadom Češko-Slovaške federacije. Za takrat že dokaj uveljavljeno oznako SL se je namreč izkazalo, da je rezervirana za Siero Leone in je ne bomo mogli ob-

Slika 1: Spreminjanje avtomobilске oznake Slovenije.

držati. Kljub temu da je bilo že jasno, da bo slej ko prej prišlo tudi do osamosvojitve Slovaške, smo se takrat odločili za krajšavo SLO in na avtomobile zopet lepili nove nalepke. Ta oznaka je prišla tudi v nove potne liste in na vozniška dovoljenja.

Poleg že omenjene avtomobilске oznake ima vsa država mednarodni dvočrkovno in tričrkovno kodo. Avtomobilska oznaka je običajno enaka eni izmed teh, nekatere države pa imajo za avtomobilsko oznako tudi eno samo črko, na primer Nemčija D, Madžarska H in Švedska S. Pri mednarodnih krajšavah se običajno vzame začetne črke imena. Slovenija z dvočrkovno kodo res ni imela sreče. Krajšavo SL nam je vzela Sierra Leone; v poštev bi prišli še krajšavi SV in SN, pa sta bili tudi tidve že oddani Salvadorju in Senegalju. Tako so ostale le še različice s črko S in samoglasnikom. Oddane so bile SA za Saudovo Arabijo, SE za Švedsko in SO za Somali (5), tako da je ostala le še koda SI. Glede na to, da dvočrkovne kode uporabljamo v poštnem prometu, pa tudi pri elektronski pošti, je koda problematična v tem, da v i-ju marsikdo vidi malo črko l in odgovor pošlje s kodo SL (in ga ne dobimo). Dvočrkovno kodo uporabljamo tudi v oznaki denarne enote (SIT); tudi zanjo smo imeli najprej oznako SLT in ta oznaka se še vedno pojavlja, na primer na prvi strani časnika The Observer, kjer je navedena tudi cena v tolarjih.

Težave smo imeli tudi pri izboru tričrkovne krajšave. SLO kot krajšava iz začetnih treh črk imena je z osamosvojitvijo Slovaške postala dvoumna. Običajno se v takšnih primerih vzame prvo črko imena ter značilne soglasnike. Za Slovenijo bi tako prišla v poštev krajšava SLV, pa si jo je že rezerviral Salvador. Naslednja po tem ključu bi bila krajšava SLN, ki pa je dvoumna, saj bi jo lahko imela tudi Sierra Leone. Zagata s tričrkovno kodo je bila rešena tako, da je Slovenija dobili novo tričrkovno kodo SVN, Slovaška pa kodo SVK. Skupaj z dvočrkovnima kodama SI za Slovenijo in SK za Slovaško sta bili tričrkovni kodi SVN in SVK že sprejeti z mednarodnim standardom ISO 3166 (5). Takšna rešitev pomeni mnogo manjšo možnost zamenjevanja Slovenije s Slovaško. Za argumentiranje zadnje trditve pa pogledimo, kakšni imeni imata obe državi v nekaterih drugih jezikih in kako je z (ne)dvoumnostjo krajšav SLO in SVN v teh jezikih. Omejili se bomo evropske jezike z latinično pisavo.

Ugotovimo lahko, da je za Slovenijo krajšava SLO dvoumna in da nas lahko, še posebej tujce, asocii-

Preglednica 1: Podomačena imena Slovenije v nekaterih evropskih jezikih ter dvoumnost (?) in nedvoumnost (✓) krajšav SLO in SVN.

Imena za Slovenijo	Imena za Slovaško	Jezik	Ozn. SLO	Ozn. SVN
An tSlóivéin	An tSlóivaic	irski	?	✓
Eslobenia	Eslobakia	baskovski	?	✗
Eslovenia	Eslovaquia	španski	?	✓
Eslovénia	Eslováquia	portugalski	?	✓
Eslovénia	Eslováquia	katalonski	?	✓
Sllovenia	Slllovakia	albanski	?	✓
Slofenia	Slofacia	valeški	?	✗
Sloibhinia	Slobhaigia	škotski	?	✗
Sloveenia	Slovakkia	estonski	?	✓
Sloveenje	Slowakije	zahodnofrizijski	?	✓
Slovenia	Slovacchia	italijanski	?	✓
Slovenia	Slovachia	retoromanski	?	✓
Slovenia	Slovacia	romunski	?	✓
Slovenia	Slovakia	angleški	?	✓
Slovenia	Slovakia	ferski	?	✓
Slovenia	Slovakia	finski	?	✓
Slovenia	Slovakia	norveški	?	✓
Slóvenía	Slóvakia	islandski	?	✓
Slovenie	Slovachie	furlanski	?	✓
Slovenië	Slowakije	nizozemski	?	✓
Slovénie	Slovaquie	francoski	?	✓
Slovenien	Slovakien	švedski	?	?
Slovenien	Slovakiet	danski	?	✓
Slovenija	Slovačka	hrvaški	?	✓
Slovenija	Slovačka	hrvaški	?	✓
Slovenija	Slovaška	slovenski	?	✓
Slovénija	Slovakija	litvanski	?	✓
Slovénija	Slovākija	latvijski	?	✓
Slovenja	Slovakkja	malteški	?	✓
Slovenya	Slovakya	turški	?	✓
Slovinsko	Slovensko	češki	?	?
Slovinsko	Slovensko	slovaški	?	?
Slowenia	Slowacja	poljski	?	•
Slowenien	Slowakei	nemški	?	•
Slowjenska	Slowakska	gornjelужиškorski	?	•
Slowjeńska	Slowakska	dolnjelужиškorski	?	•
Szlovénia	Szlovákia	madžarski	?	✓

ra tudi na Slovaško. Pri tem krajši konec potegnemo mi, saj se Slovaška, kot smo videli, vendarle že dalj časa pojavlja v imenu države. S krajšavo SVN pa nedvoumno označimo ime Slovenija v vseh večjih evropskih jezikih. V nekaterih se namesto črke v, ki je v krajšavi, v imenu pojavlja w. V takšnih primerih to velja tudi za ime Slovaške, zato izbrana krajšava kljub temu omogoča dokaj visoko stopnjo prepoznavnosti. Kratica SVN pa je še vedno dvoumna v češčini, slovaščini in švedščini.

S spremembo naše tričrkovne kode pa bo več škode kot koristi, če je ne bomo izvedli dosledno. V tem primeru bo vnesla le dodatno zmedo. Zato bi bilo zelo smiselno, da bi jo uporabljali tudi kot avtomobilsko oznako. Prav tako bi morali novo krajšavo čimprej uveljaviti pri prenosih športnih prireditev, saj vemo, da športniki zelo veliko prispevajo k večji prepoznavnosti naše države.

Vidimo, da je možnosti zamenjav in nesporazumov, povezanih z imenom naše države, kar precej. Da bi bili prepoznavnejši, moramo torej poskrbeti za nedvoumne oznake in krajšave, ki bodo asociirale na našo državo in njeno ime. Žal so bile naše poteze na tem področju zelo neposrečene. Zaradi dvoumnosti krajšave SLO moramo slednjo čimprej zamenjati s krajšavo SVN, ki je, kot smo videli, mnogo boljša. Utegne nam priti prav, tudi če sami nekaj vemo, kako nam pravijo oziroma pod kakšnim imenom našo državo nas poznajo drugi. Le tako se bomo znali rešiti iz zagat, ko nas zamenjajo s kom drugim, ali pa ne vedo, kam bi nas umestili.

1. *Enciklopedija Slovenije. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1987–1998.*
2. King, J., Nebeský, R. 1995: *Czech & Slovak Republics. Lonely Planet Publications. Hawthorn.*
3. Klinar, S. 1994: *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih. Didakta. Radovljica.*
4. Korošec, B. 1978: *Naš prostor v času in projekciji. Geodetski zavod SR Slovenije. Ljubljana,*
5. Perko, D. 1996: *Standardizirana imena držav v slovenskem jeziku. Geografski obzornik, 43, št. 4. Ljubljana.*
6. *Slovar slovenskega knjižnega jezika. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Državna založba Slovenije. Ljubljana, 1970–1991*
7. *Slovenski standard SIST ISO 3166: Kode za predstavljanje imen držav in drugih ozemelj. Urad Republike Slovenije za standardizacijo in meroslovje pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo. Ljubljana, 1996*
8. *Veliki družinski atlas sveta. Istituto geografico de Agostini in Državna založba Slovenije. Ljubljana, 1992.*

PETINSEDEMSEST LET GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE OZIROMA ZVEZE GEOGRAFSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Milan Natek

Začetki ustanovitve stanovskega društva so pomembna prelomnica v zgodovini vsake stroke. Med drugimi kažejo na številčno moč posamezne vede, obenem pa je mogoče v vsakem takem gibanju zaznati temeljne strokovne in znanstvenoraziskovalne potrebe in cilje na posameznem področju.

Strokovni in znanstvenoraziskovalni temelji slovenske geografije, ki sodi med temeljne nacionalne znanstvene discipline, so bili postavljeni z ustanovitvijo, delom in razvojem slovenske univerze v Ljubljani leta 1919. Okrog mlade znanstvene discipline, ki raziskuje zapletene in med seboj povezane odnose med okoljem in človekom ter njune medsebojne vzročno-posledične vplive in vezi, se je zbrala skupina mladih, narodno in socialno osveščenih, od vojnih grozot zaznamovanih, a nadarjenih, delovno zavzetih, strokovno prodornih in ambicioznih študentov geografije in sorodnih strok. V mladi, na nacionalnih koreninah temelječi stroki, ki je veljala povsod po Evropi za eno izmed poglavitnih nacionalnih ter državotvornih znanstvenih disciplin, so videli študenti geografije uresničitev dolgoletnih želja in sanj, in sicer da naj slovensko zemljo in njene pokrajine ter ljudi proučujejo domači strokovnjaki. Ti mladi ljudje se niso povsem zadovoljili z objektivnim znanjem, ki jim ga je nudil univerzitetni študij. Želeli so mnogo več. V čim krajšem času so hoteli nadoknaditi zamujeno ter z novimi in lastnimi spoznanji in ugotovitvami postaviti trdne temelje slovenski znanstveni geografiji. Z vsem in najrazličnejšim strokovno-raziskovalnim delom, ki je bilo docela pionirsko na prenekaterem znanstvenem področju, so bogatili slovensko geografsko misel, obenem pa marsikaj vrednega in trajnega prispevali tudi v zakladnico svetovne geografije. Že tedaj je namreč prevladovalo trdno spoznanje, da študij geografije z diplomom daje samo osnovna napotila in izhodišča za vsestransko delo na različnih področjih. Omejene materialne možnosti na slovenski univerzi niso bile najbolj vzpodbudne za mlade ljudi, ki so želeli svoje znanje in sposobnosti nameniti strokovnemu napredku in vsesplošnemu narodnemu preporodu. V nakazanih razmerah in namenih je bilo 4. 3. 1922. leta ustanovljeno študentsko Geografsko društvo, ki je v kasnejših obdobjih dopolnjevalo in

spreminjalo svojo začetno organizacijsko zasnovo ter vsebinsko širilo in bogatilo svoj delovni program.

Na izrednem občnem zboru 19. 10. 1925 je iz študentovskega stanovskega društva nastalo Geografsko društvo Ljubljana, ki je v svojih vrstah vključevalo večino akademsko izobraženih geografov pa študente geografije in sorodnih ved kakor tudi ljubitelje geografije. K takšni organizacijski in vsebinski spremembi ter preusmeritvi društva so narekovala dolgoročne potrebe po smotrnem in uspešnem vključevanju profesorjev geografije v proučevanje mnogih aktualnih geografskih problemov Slovenije, ki so s svojo pojavnostjo neposredno vplivali na socialno-gospodarski utrip domala vsega prebivalstva. V prenovljeni organizacijski in dopolnjeni vsebinski zasnovi je delovalo društvo vse do 2. svetovne vojne. Z vsem svojim mnogostranskim in uspešnim javnim delom je umolknilo takoj po okupaciji Slovenije.

Tudi študenti geografije, ki so prihajali na ljubljansko univerzo iz vseh slovenskih, tudi najbolj obrobni pokrajin in predelov, niso stali ob strani. Poleg živahnega dela v geografskem seminarju sta jih vedno družili želja in potreba po temeljitejšem spoznavanju slovenskih pokrajin, njihovih geografskih značilnosti in socialno-gospodarskih problemov. Izdelali so si program izven študijskih dejavnosti, ki jim je ponujal načrtno obiskovanje in seznanjanje s tistimi slovenskimi območji, ki niso bila zajeta v redni program ekskurzij geografije na slovenskih univerzi. Vsakoletno naraščanje slušateljev geografije in želje po spoznavanju Slovenije so spodbujale ustanovitev Akademskega geografskega kluba leta 1931. V njegovem okviru so bila številna strokovna in potopisna predavanja, večdnevne ekskurzije po Sloveniji, zamejstvu, Jugoslaviji in tujini. Akademski geografski klub je imel tudi znanstveni fond, ki je nagrajeval najbolj izvirna in odmevna geografska raziskovalna dela študentov. Najbolj doživeta in odmevna so bile študentska študijska potovanja po Prlekiji in Prekmurju, na Koroško, v Bolgarijo in Carigrad.

Po osvoboditvi so na izrednem občnem zboru, ki je bil 20. 11. 1945, obudili vso nekdanjo društveno dejavnost ter jo razširili na številna nova področja. Vseskozi je v njegovem okviru deloval tudi študentski odsek ali klub. Iz leta v leto je društvo razširjalo svojo dejavnost in temu primerno razširjalo tudi svojo organizacijsko podobo. Ustanovljene so bile najrazličnejše komisije, odseki, sekcije in drugo (šolska geografija, znanstveno delo, klimatologija,

kartografija itd.). Nove oblike društvene dejavnosti in organiziranosti, ki so se sprva večinoma naslonile na obstoječo upravno razdelitev Slovenije, niso le okrepile stanovske zavesti in pripadnosti, temveč so prispevale k nastanku novih središč društvenih jeder, ki so se zlivala v enotno stanovsko organizacijo. Ustanovljene so bile območne društvene sekcije in poverjeništa po vseh večjih in pomembnejših slovenskih središčih. Iz območnih sekcij so nastale podružnice in kasneje samostojna pokrajinska geografska društva.

Na pobudo nekaterih aktivnih mariborskih geografov je bila v aprilu leta 1952 ustanovljena mariborska sekcija Geografskega društva; njen prvi načelnik je postal prof. Zvonimir Hočevar. Leto kasneje je začela z delom celjska sekcija GDS, ki jo je vodil prof. Anton Sore. Na občnem zboru dne 2. 3. 1957 je bila prof. Slava Rakovec izvoljena za načelnico kranjske podružnice GDS. Po objavljenih poročilih o delu GDS (prim. Geografski vestnik in Geografski obzornik) povzemamo, da so na občnem zboru, dne 11. 1. 1959 sklenili, da se društveni poverjeništvu v Ljubljani in Novem mestu ukineta in namesto njih ustanovita podružnici. Ustanovni občni zbor ljubljanske podružnice je bil 13. 1. 1960 in njen vodja je postal prof. Branko Torkar. Novomeška podružnica je imela občni zbor 13. 2. 1960, na katerem je bil prof. Bogomir Kovač izvoljen za njenega predsednika. Skladno z društvenimi pravili so se tudi spreminjala poimenovanja območnih ali pokrajinskih členov GDS (poverjeništvu, sekcija, podružnica, aktiv). Vse večje društvene akcije, ki so bile povezane s tehnično-organizacijskimi pripravami za posamezna zborovanja, so spodbudile geografe na posameznih območjih k tesnejšemu sodelovanju in osnovanju ustreznega novega stanovsko-društvenega jedra. Tako so bili nekaj časa zelo dejavni geografi v Pomurju, Mežiški dolini, Posočju, Koprskem primorju, na Goriškem, Notranjskem in morda še kje. V letu 1995 je pričelo z delom Ptujsko geografsko društvo in v jubilejnem letu 1997 je bila na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani ponovno ustanovljena študentska sekcija Ljubljanskega geografskega društva.

V začetku osemdesetih let so številna in najmočnejša območna društvena jedra prerasla v samostojna društva. Geografsko društvo Gorenjske je bilo ustanovljeno 26. 1. 1984, Ljubljansko geografsko društvo se je osamosvojilo 17. 5. 1984. Geografsko društvo Maribor je imelo ustanovni občni zbor

19. 9. 1984; v njegovem okviru sta delovala pomurski in ptujski aktiv, ki je deset let kasneje prerasel v samostojno društvo. Geografsko društvo celjske regije je bilo osnovano 10. 4. 1985, Primorske s sedežem v Kopru 14. 11. 1984, Geografsko društvo Nova Gorica pa je nastalo 27. 8. 1985. Ob priliki 13. zborovanja slovenskih geografov na Dolenjskem, in sicer 14. 10. 1984, je bila na ustanovni skupščini v Dolenjskih Toplicah ustanovljena Zveza geografskih društev Slovenije (ZGDS).

Osnovna namembnost ZGDS je usklajevati delo geografskih društev na območju celotne države; organizacijsko podpirati strokovno in znanstvenoraziskovalno delo posameznih društev; spodbujati proučevanja aktualnih geografskih in prostorskih ter socialnih problemov, spodbujati in usmerjati modernizacijo pouka geografije na vseh stopnjah izobraževanja, prirejati strokovna zborovanja, posvetovanja, tečaje in didaktične delavnice, predavanja in strokovne ekskurzije po državi in v tujino; izdajati Geografski vestnik in Geografski obzornik ter drugo strokovno literaturo; spodbujati celostno proučevanje našega zamejstva, izseljeništa in zdomarske problematike; nuditi vsestransko strokovno pomoč slovenskim geografom, ki delajo v zamejstvu ali v tujini, in nenazadnje pospeševati in razvijati stike s podobnimi in sorodnimi stanovskimi društvi in združenji doma in v tujini ter tvorno sodelovati z Mednarodno geografsko zvezo in njenimi delovnimi telesi. V nakazanem obsegu in seznamu nalog ter drugih strokovnih obveznosti je zarisana osnovna dejavnost ZGDS in temu primerna je tudi njena organizacijska zasnova. Njena delovna telesa so: Nacionalni komite za geografijo, ki skrbi za stike s tujino in za uveljavitev slovenske geografije v svetu, pa Izvršilni odbor, štiri nosilne Komisije, in sicer za znanstvenoraziskovalno delo, vzgojo in izobraževanje, tisk ter finančno-gospodarske zadeve. Pri ZGDS obstaja in deluje tudi podkomisija za geografsko terminologijo in zemljepisna imena, v okviru Izvršilnega odbora so Odbor za priznanja in imenovanja ter občasni organizacijski odbori za pripravo posameznih prireditvev.

Že od nekdaj ima osrednja slovenska geografska stanovska zveza pomembno vlogo pri spodbujanju, usmerjanju in usklajevanju temeljnega znanstvenoraziskovalnega dela na področju geografije. Poleg temeljnih raziskav, ki dajejo poglobljeno in obče vedenje o naših pokrajinah in njihovem prebivalstvu, spodbuja in podpira tudi proučevanja aktualne

in pereče prostorske, gospodarske in socialne problematike Slovenije in njenih posameznih predelov kakor tudi našega zamejstva. Pomembna je zasluga slovenskih geografov, da so zelo zgodaj, že pred 2. svetovno vojno, opozorili in proučevali socialno-gospodarske probleme viničarstva in kolonata, sisteme zemljiške razdelitve, ki so neposredno vplivali na oblikovanje značilnosti slovenske kulturne pokrajine, pa na agrarno preobljudenost slovenskih pokrajin, izseljeništvu in sezonsko zaposlovanje ter vozaštvo delovne sile. S številnimi izvirnimi izsledki in spoznanji so bili zarisani in ovrednoteni prenekateri geografski, gospodarski in obče socialni problemi, ki so se porajali vzporedno z industrializacijo, deagrarizacijo in urbanizacijo slovenskih pokrajin. Izluščena in opredeljena so bila naša razvita in nerazvita pa celostna problematika depopulacijskih, hribovskih, obmejnih in obmejnih območij. V sklopu temeljnega, usmerjenega ali aplikativnega raziskovalnega dela niso bila prezrta naša mesta in industrijska središča ter druga zgostitvena območja s številnimi nepredvidljivimi razvojnimi težnjami in usmeritvami, ki so neposredno vplivale na degradacijo življenjskega in sploh geografskega okolja.

Slovenska geografija je vedno znala prisluhniti utripom časa in potrebam družbe. Njeni raziskovalni vzvodi so bili vselej usmerjeni v pokrajino in v vsakdanji življenjski utrip različnih slojev prebivalstva. Z izvirnimi in mnogovrstnimi raziskovalnimi dosežki slovenska geografija ni bogatila samo svojega lastnega znanja in vedenja o slovenski zemlji in njenem človeku, temveč je z njimi bogatila tudi druga in sorodna področja, predvsem tista, ki se ukvarjajo z urejanjem ali preurejanjem prostora, regionalnim in prostorskim načrtovanjem, okoljevarstveno problematiko, zaščito in varovanjem pred naravnimi in drugimi ter tehnološkimi nesrečami itd. Najraznovrstnejše geografske regionalizacije in proučevanja omrežja centralnih naselij so naletela na širok odmev in uporabnost na področju turizma, infrastrukture, državne uprave itd. Številne geografske raziskave so s svojimi temeljnimi spoznanji obogatile tudi sorodna področja in so prispevale k aplikativnemu vrednotenju mnogih geografskih spoznanj in zakonitosti.

Po 2. svetovni vojni, ko je slovenska geografija z novimi organizacijskimi oblikami in gmotnimi podporami dobila nov zagon pri proučevanju slovenske zemlje in njenega prebivalstva, so se pojavile tudi potrebe po sprotne seznanjanju kolegov z novimi raziskovalnimi spoznanji in dosežki. Z utrditvijo po-

stavljene organizacijske podobe društva, ki je zajelo v svojih vrstah večino aktivnih geografov na Slovenskem, so bili postavljeni pogoji za redna strokovna srečanja slovenskih geografov. Sprva so strokovno srečanje vseh slovenskih geografov imenovali kongres, od leta 1962 pa zborovanje.

Prvi kongres slovenskih geografov je bil v Kamniku od 7. do 9. 9. 1952 in njegova osrednja tematika je bila namenjena geografskemu proučevanju urbanizacije in podeželja ter problemom domoznastva. Drugi kongres, ki je bil v Mariboru od 24. do 26. 9. 1954, je podprl potrebo po sistematičnem proučevanju severovzhodne Slovenije. Od 20. do 25. 8. 1956 je bil v Murski Soboti vseslovenski geografski seminar, na katerem je bila predstavljena ta najbolj odmaknjena slovenska pokrajina. Obenem so bile s posebnimi ekskurzijami (terenskim delom) predstavljene metode proučevanje lokalne geografije in možnosti ter potrebe aplikativne usmerjenosti geografskih proučevanj. Portoroško srečanje slovenskih geografov (12.–15. 9. 1957) je predstavilo številne in aktualne geografske značilnosti Slovenske Istre, ki je leta 1954 prišla pod okrilje matične domovine. Konec junija 1960 je bil celotedenski seminar v Novem mestu. Njegovo težišče je bilo namenjeno lokalni geografiji, geografskim značilnostim in problemom Dolenjske ter uvajanju učiteljev geografije v terensko raziskovalno delo. Naslednje srečanje slovenskih geografov je bilo v Velenju od 7. do 9. 5. 1964. Posvečeno je bilo poznavanju Savinjske Slovenije, lokalni geografiji, geografskemu izobraževanju in fizični geografiji. Dve leti zatem je bilo 7. zborovanje v Novi Gorici (20.–23. 5. 1966), na katerem so bile prikazane značilnosti goriškega območja kot obmejne regije ter njen gospodarski in socialno geografski razvoj.

Za prvo obdobje zborovanj slovenskih geografov, ki se zaključuje z novogoriškim srečanjem, je značilno, da je bila večina predstavljenega gradiva in raziskovalnih izsledkov objavljena v periodičnem geografskem tisku (Geografski vestnik in Geografski obzornik). Izjemi sta pomurski in dolenjski seminar, katerih gradivo je bilo natisnjeno v posebnih knjigah: »Geografski zbornik« (ur. S. Ilešič, Murska Sobota 1959) in »Dolenjska zemlja in ljudje« (ur. I. Gams in R. Savnik, Novo mesto 1962).

Osmo zborovanje je bilo na Ravnah na Koroškem od 12. do 14. 9. 1969. Tudi takrat je bila pokrajina »gostiteljica« podrobno predstavljena z regionalnega vidika, pregledno pa so bili osvetljeni tudi

sosednji predeli avstrijske Koroške – Podjuna in Velikovoško podgorje. In prvič je bila na zborovanju predstavljena sodobna geografska problematika celotnega slovenskega zamejstva. Skoraj po štiriletnem premoru je bilo naslednje zborovanje v Rogaški Slatini (5.–7. 10. 1973), ki je na novo osvetlilo podobo rogaško-voglajnskega podolja ter Posotelje s Kozjanskim. Po štiriindvajsetih letih so se slovenski geografi ponovno srečali v Mariboru. Mesto pod Pohorjem je gostilo njihovo 11. zborovanje, in sicer od 28. do 30. 6. 1978. Zborovanje je naglasilo potrebo, da se okrepijo vezi med znanstvenoraziskovalnim delom in aplikativnimi potrebami družbe oziroma prakse. Celostna geografska problematika Gorenjske je bila zajeta v prispevkih za 12. zborovanje, ki je bilo v Kranju in na Bledu od 15. do 17. 10. 1981. Njegova značilnost je, da je bilo na njem predstavljenih 28 referatov oziroma poročil in da je zbornik z referati izšel že pred zborovanjem. In odtlej dalje se je ta koristna navada ohranila vse do zadnjega zborovanja.

Trinajsto zborovanje je bilo posvečeno nekaterim aktualnim problemom Dolenjske in Bele krajine (Dolenjske Toplice, 12.–14. 10. 1984). Zanj in za vsa naslednja zborovanja je značilna aktivna udeležba in sodelovanje številnih mlajših znanstvenoraziskovalnih delavcev, ki z novimi in svežimi pristopi ter spoznanji bogatijo slovensko geografsko misel. Štirinajsto zborovanje je bilo v Postojni (od 15. do 17. 10. 1987), kjer so bila osvetljena nekatera nova spoznanja o Notranjski in njenih pokrajinskih enotah. Po triintridesetih letih so primorski geografi ponovno pripravili zborovanje v Portorožu (24.–27. 10. 1990), ki je številnim udeležencem postreglo z aktualnimi prostorskimi, socialno-gospodarskimi pojavi in značilnostmi, ki zelo svojsko opredeljujejo geografsko podobo Slovenske Istre. 16. zborovanje je bilo v Celju (21.–23. 10. 1993) in je bilo namenjeno ožjemu Posavinju. V zborniku razprav so objavljene številne geografske strokovne podlage, ki pomenijo tehtne osnove za razmislek o možnostih regionalnega in prostorskega razvoja zahodnega dela celjske regije. S sorodno tematiko in problematiko ter z regionalnogeografskimi razčlenitvami Spodnjega Podravja s Prlekijo se je ukvarjalo tudi zadnje, 17. zborovanje, ki je bilo na Ptujju od 23. do 26. 10. 1996.

Vsebinska priprava zborovanj je povezana s predstavitvami podrobnejših proučitev pokrajine, kjer je zborovanje ter njenih najbolj žgočih geografskih, geoekoloških, gospodarskih, socialnih, demo-

grafske, upravno-teritorialne, prometno-gravitacijske in drugih problemov. Na ta način se slovenski geografi načrtno seznanjamo z značilnostmi in posebnostmi slovenskih pokrajin ter z njihovimi vsakdanji ali strukturnimi problemi. Doslej ugotovljena nova spoznanja in problematika, ki temeljijo na sistematični proučitvi posameznih pokrajin, so objavljena v dvanajstih knjigah – zbornikih, ki obsegajo skupaj blizu 3500 strani. In prav v njihovi vsebini so pregledno zarisane sodobne raziskovalne smeri in razvitost slovenske geografije.

Poleg zborovanj, ki so ena izmed oblik seznanjanja javnosti z znanstvenoraziskovalnimi dosežki slovenske geografije in občega preverjanja ustreznosti uporabljenih raziskovalnih metod in sredstev, je bilo društvo pobudnik in organizator številnih strokovnih posvetovanj, seminarjev, simpozijev idr. Med nje vsekakor sodijo od leta 1986 llesičevi dnevi, ki so postali redna oblika permanentnega in dopolnilnega izobraževanja učiteljev geografije.

Slovenska geografija se nikdar ni zapirala v ozke strokovne in nacionalne okvire, temveč je s svojim praktičnim delom vedno iskala delovnih in programskih stikov s sosedi in tujino. Zato v tem pregledu ne moremo prezreti, da je bil leta 1932 v Rimskih Toplicah sestanek jugoslovanskih geografov, ki so sklenili, da bo njihov drugi zbor v Ljubljani oziroma v Sloveniji. (Prvi kongres jugoslovanskih geografov je bil od 27. do 29. 4. 1927 v Beogradu.) Srečanje, ki mu je prisostvovalo več kot sto udeležencev, je bilo od 4. do 6. 10. 1933 v Ljubljani, z ekskurzijo po Gorenjskem. Tudi po 2. svetovni vojni so bili slovenski geografi med pobudniki povezovanja geografov cele države. GDS je skupaj s Hrvati pripravilo prvi po vojni kongres geografov Jugoslavije (od 3. do 8. 10. 1949), in sicer po osvobojenih in k Jugoslaviji priključenih predelih Istre in Slovenskega Primorja z zaključkom v Bohinju in na Bledu. Prav tako je bilo GDS organizator in vsebinski utemeljitelj 6. kongresa jugoslovanskih geografov, ki je bil v Ljubljani od 27. 9. do 3. 10. 1961 in z ekskurzijami po osrednji in severovzhodni Sloveniji. Med pomembnejšimi prireditvami, ki so jih sprejeli naši kolegi pred zadnjo vojno, je soorganizatorstvo tretjega kongresa slovanskih geografov in etnografov, ki je bil v Jugoslaviji od 4. do 17. maja 1930. Udeleženci so si v Sloveniji ogledali Belo krajino, Dolenjsko, Ljubljano in Gorenjsko. GDS je temu srečanju posvetilo peti in šesti letnik Geografskega vestnika, ki je izšel v enem zvezku.

Pomembno nadgradnjo znanstvenoraziskovalnega in strokovnega dela slovenskih geografov predstavljajo društvene publikacije. GDS oziroma ZGDS izdaja dve periodični publikaciji. Geografski vestnik, časopis za geografijo in sorodne vede, je prva samostojna geografska revija na Slovenskem in redno izhaja (razen medvojnega razdobja 1941–1945) od leta 1925 dalje. Doslej je v 64 knjigah izšlo 69 letnikov Vestnika na več kot 13.000 straneh. V njem je bilo objavljeno nad 700 znanstvenoraziskovalnih prispevkov, študij in razprav, ki zajemajo in prikazujejo pestro raziskovalno tematiko slovenske geografije. Že od samega začetka prinaša Geografski vestnik tudi prispevke nekaterih uglednih tujih strokovnjakov. Tudi na ta način se vsebinsko in metodološko-raziskovalno krepí in bogati slovenska geografija.

Geografski obzornik, časopis za šolsko geografijo oziroma za geografsko vzgojo in izobrazbo, od leta 1990 pa strokovni časopis za popularizacijo geografije, izhaja od leta 1954. Je znanstvenoraziskovalna in strokovno informativna revija, ki z najraznovrstnejšimi objavami skrbi, še zlasti s področja didaktike geografije, za modernizacijo pouka geografije, širjenje geografskega znanja in mišljenja ter sodobnega pogleda na svet. Praviloma izhaja 4 krat letno. Doslej se je nabralo 44 letnikov revije. Ima izredno širok krog sodelavcev, ki so doslej objavili na njegovih straneh blizu 1800 prispevkov.

Poleg teh dveh osrednjih periodičnih publikacij izdaja GDS oziroma ZGDS že od leta 1959 zbornik posameznih zborovanj kakor tudi drugo aktualno strokovno literaturo. Med drugim je bil izredno dragocen Zbornik 6. kongresa geografov FLRJ (Ljubljana 1962, 431 str.), ki je s svojo vsebino razgibal raziskovalno dejavnost na številnih novih področjih domala po vsej takratni državi. Za informiranje mednarodne geografske javnosti o stanju in položaju geografije v Sloveniji sta izšli dve samostojni knjižici: »Slovenia. Geographic Aspects of a new Independent European Nation« (1992, 100 str.) in »Slovenia. A Gateway to Central Europe« (1996, 96 str.).

Slovenski geografi so s svojimi številnimi objavami dostojno zastopani v tujem znanstvenem in strokovnem tisku. K temu jih spodbuja tudi ZGDS, ki s svojimi mednarodnimi stiki odpira najrazličnejše oblike in možnosti objavljanja v tujini.

GDS oziroma njegova naslednica ZGDS sta bila vedno pobudnika za vzpostavljane stikov in so-

delovanja med geografskimi društva in institucijami bodisi na ozemlju nekdanje Jugoslavije, v sosednjih državah kakor tudi s pomembnejšimi središči evropske in ameriške geografije. V zadnjih petdesetih letih so bili slovenski geografi med pobudniki številnih raziskovalnih in drugih strokovnih akcij ter srečanj, ki so se uspešno uresničevale na celotnem ozemlju nekdanje skupne države. Vpetost slovenske geografije v mednarodne raziskovalne tokove pa ni pomembna samo za seznanjanje s tujimi raziskovalnimi dosežki, temveč tudi za prodor in uveljavitev slovenske geografije in njenih temeljnih spoznanj v ustrezne mednarodne znanstvenoraziskovalne geografske tokove. Mnogi slovenski geografi so že tri desetletja in več aktivni v strokovnih telesih in delovnih oziroma študijskih skupinah Mednarodne geografske zveze.

Takoj po osamosvojitvi in še pred mednarodnim priznanjem Republike Slovenije kot samostojne in suverene države, so prišle iz tujine številne pobude in ponudbe iz geografskih strokovnih krogov za predstavitev naše nove države. Temu so se odzvali naši najvidnejši in v svetu priznani ter uveljavljeni geografi. Že sredi poletja leta 1991 je izšla v ugledni mednarodni geografski reviji *GeoJournal* (Dordrecht-Boston-London) razprava »The Republic of Slovenia – Geographical Constants of the New Central – European State«, ki jo je napisal akademik dr. I. Gams.

Ugled in veljava slovenske geografije v mednarodnih strokovnih krogih in svetu se kaže tudi v tem, da je bila po osamosvojitvi naše države ZGDS takoj, in sicer na 27. kongresu Mednarodne geografske zveze, ki je bil v Washingtonu poletu 1992, sprejeta kot polnopravna članica v to ugledno mednarodno strokovno zvezo.

Ugled slovenske geografije v mednarodnih strokovnih krogih se je pokazal tudi v času osamosvajanja naše države – Republike Slovenije. Številni slovenski geografi so prek svojih prijateljev in kolegov v tujini obveščali svetovno javnost z razmerami in položajem pri nas ter z našimi hotenji in namerami. Tudi tujci (npr. iz Nemčije, Avstrije, Poljske in Madžarske), ki so častni člani ZGDS, so po svojih utečenih in drugih uveljavljenih vezeh sproti, na podlagi avtentičnih informacij od nas, obveščali svojo domačo javnost, politične predstavnike in druge o Sloveniji in njenih osamosvojitvenih težnjah. Podobno je bilo tudi v ZDA, kjer so ugledni univerzitetni učitelji in priznani strokovnjaki, ki sodelujejo s slovenskimi geografi, naslovili številne peticije in poročila ter javna pi-

sma na State Department in druge ustanove in službe tamkajšnjega političnega sistema.

Slovenski geografi so bili vedno tesno povezani s slovenskimi pokrajinami in z utripom življenja njenih prebivalcev. Raziskovali so številne značilnosti slovenske zemlje ter soodvisnosti med naravo in družbo kakor tudi vplive človeka na spreminjanje okolja. Slovenska geografija, katere vrh strokovne povezanosti in organiziranosti predstavlja GDS oziroma njegova naslednica ZGDS, se nikdar ni ukvarjala sama s seboj, temveč je smoter svojega dela in strokovnega poslanstva videla in našla v proučevanju pokrajin ter posameznih socialno-gospodarskih problemov, ki so s svojimi vzročno-posledičnimi nastavki pomembno sooblikovali in spreminjali podobo slovenske kulturne pokrajine. Naša geografija si je vedno prizadevala, da z vsemi svojimi raziskovalnimi potenciali predstavi javnosti slovensko zemljo in njene pokrajine z vsemi njihovimi dragocenostmi in posebnostmi.

Naša geografija je prispevala v zakladnico slovenske kulture in znanosti številna temeljna dela, ki prikazujejo Slovenijo v celoti, ali kot državo in del sveta. Med takšna dela brez dvoma sodijo: Melikova »Slovenija« v dveh delih in v šestih knjigah (1935–1960), pa »Slovenija – pokrajine in ljudje« ter »Nacionalni ali Geografski atlas Slovenije«; slednji dve deli sta že pripravljeni za natis. Poleg tega ne moremo prezreti »Krajevnega leksikona Dravske banovine« (1937), Savnikovega »Krajevnega leksikona Slovenije« v 4 knjigah (1968–1980), pa »Krajevnega leksikona Slovenije« (1995), »Priročnega krajevnega leksikona Slovenije« (1996), »Velikega atlasa sveta« (1996) itd. V vsa ta in številna druga pomembna ter temeljna dela so vložili slovenski geografi ogromno svojega znanja in dela. In kdo bi mogel ob vsem tem naštevanju prezreti učbenike zemljepisa z vsemi potrebnimi didaktičnimi pripomočki, ki so s svojo vsebinsko zasnovo in po opremljenosti v samem evropskem vrhu.

S svojimi izvirnimi znanstvenimi izsledki je geografija pomagala pri odkrivanju in razreševanju številnih prostorskih problemov ter pri snovanju ustrežnejših pristopov pri njihovem odpravljanju kakor tudi na področju urejanja prostora. Slovenska geografija je s svojim opravljenim delom nesporno upravičila ugled temeljne nacionalne znanstvene discipline. Prepričan sem, da lahko ob svojem stanovskem prazniku s ponosom zre na prehojeno pot, ki je tudi trden temelj za njen prihodnji razvoj.

**SREBRNI ČASTNI ZNAK SVOBODE
REPUBLIKE SLOVENIJE ZVEZI
GEOGRAFSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Drago Perko**

V imenu Geografskega inštituta Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštituta za geografijo in Oddelka za geografijo Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani je 23. 10. 1997 dr. Drago Perko pisal predsedniku Republike Slovenije Milanu Kučanu. Pismo je vsebovalo prošnjo z utemeljenim predlogom za državno odlikovanje Zvezi geografskih društev Slovenije ob njeni petinsedemdeseti obletnici. Obsežno in natančno utemeljitev je pripravil Milan Natek, sopodpisali pa so jo vodje omenjenih geografskih inštitucij: dr. Drago Perko, dr. Marjan Ravbar in dr. Mirko Pak.

Predsednik Republike Slovenije Milan Kučan je 3. 3. 1998 izdal ukaz o podelitvi odlikovanja častni znak svobode Republike Slovenije, s katerim je Zve-

833. Ukaz o podelitvi odlikovanja častni znak svobode Republike Slovenije

Na podlagi sedme alineje prvega odstavka 107. člena ustave Republike Slovenije in pete alineje 3. člena, druge alineje 4. člena ter prvega odstavka 7. člena zakona o odlikovanju častni znak svobode Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 24/92) izdajam

**U K A Z
o podelitvi odlikovanja častni znak svobode
Republike Slovenije**

Ob petinsedemdesetletnici delovanja za zasluge pri bogatitvi slovenske geografske znanosti in njene organiziranosti podeljujem
srebrni častni znak svobode Republike Slovenije
Zvezi geografskih društev Slovenije.

Št. 996-01-4/98
Ljubljana, dne 3. marca 1998.

Predsednik
Republike Slovenije
Milan Kučan l. r.

Objava ukaza o podelitvi odlikovanja častni znak svobode Republike Slovenije v Uradnem listu Republike Slovenije.

Po slavnostni podelitvi državnega odlikovanja, srebrnega častnega znaka svobode Republike Slovenije Zvezi geografskih društev Slovenije so povabljeni geografi nazdravili s predsednikom države in se mu zahvalili za priznanje. Od leve proti desni stojijo: dr. Marjan Ravbar, Milan Natek, dr. Milan Orožen Adamič, Bibijana Mihevc, dr. Metka Špes, Milan Kučan, dr. Drago Perko, dr. Mirko Pak in dr. Jurij Kunaver.

zi geografskih društev Slovenije podelil **srebrni častni znak svobode Republike Slovenije**. Ukaz je bil objavljen 13. 3. 1998 v Uradnem listu Republike Slovenije številka 20.

Svečana podelitev je potekala 17. 4. 1998. Predsednik Republike Slovenije Milan Kučan je srebrni častni znak svobode Republike Slovenije podelil dr. Metki Špes, ki ga je v imenu Zveze geografskih društev Slovenije prejela kot njena predsednica.

KNJIGA SLOVENIJA – POKRAJINE IN LJUDJE **Drago Perko**

Ob izidu z veseljem predstavljam knjigo Slovenija – pokrajina in ljudje, saj je rezultat večletnega dela številnih geografov in drugih strokovnjakov ter sklepno dejanje najboljšejšega slovenskega skupnega geografskega projekta v zgodovini.

Prvo regionalno geografsko monografijo Slovenije je pred več kot pol stoletja zasnoval največji slovenski geograf Anton Melik (1890–1966). Izšla je v petih knjigah. V prvi knjigi, splošni geografiji Slovenije, ki je nastajala že pred 2. svetovno vojno, je predstavil površje, kamnine, vode, podnebje, prst, rastje, prebivalstvo, naselja in gospodarstvo Slovenije. Preostale štiri, ki so izhajale vzporedno z oblikovanjem slovenske državnosti po 2. svetovni vojni, so regionalne geografske monografije Slovenije, torej predstavitev posameznih slovenskih pokrajin. Prvo od regionalnih knjig je namenil alpskemu svetu, drugo posavski Sloveniji, tretjo Štajerski, Koroški in Prekmurju, četrto pa primorskemu svetu. Knjige so bile za tisti čas izjemno bogato opremljene, predvsem z zemljevidi, odlikuje pa jih tudi tekoč in dovolj poljuden, čeprav povsem strokoven jezik.

Prve priprave na izdajo regionalne geografske monografije Slovenije segajo v osemdeseta leta, pospešeno pa je delo steklo šele na začetku devetdesetih let. Geografski inštitut Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je namreč leta 1992 na razpis raziskovalnih projektov Ministrstva za znanost in tehnologijo prijavil projekt Dokončanje regionalne geografske monografije Slovenije, ki ga je Ministrstvo za znanost in tehnologijo uvrstilo med temeljne raziskovalne projekte in ga denarno podpiralo v letih 1993, 1994 in 1995.

Zaradi boljše organizacije dela je bil projekt razdeljen na štiri podprojekte, ki so jih prevzele štiri slo-

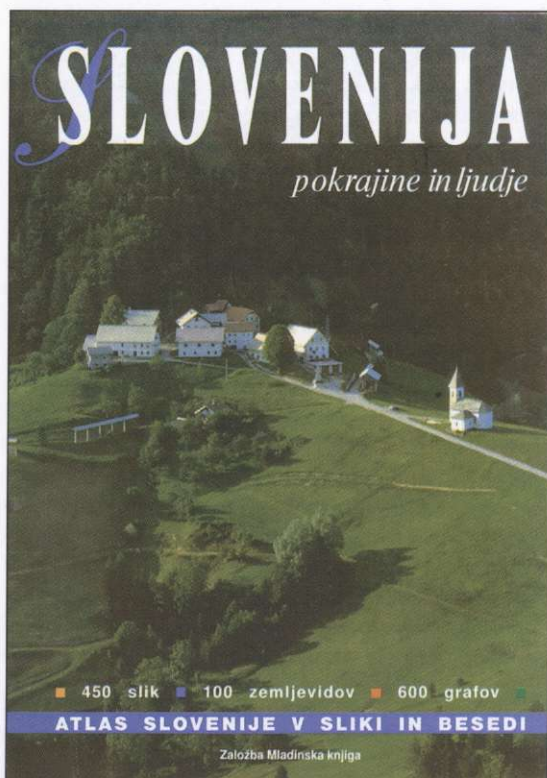
venske geografske inštitucije. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je pod vodstvom dr. Mirka Paka prevzel podprojekt Regionalna geografska monografija severozahodne Slovenije, Oddelek za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru pod vodstvom dr. Vlada Drozga podprojekt Regionalna geografska monografija severovzhodne Slovenije, Inštitut za geografijo pa pod vodstvom Draga Kladnika podprojekt Regionalna geografska monografija jugozahodne Slovenije. Vodilni ustanovi celotnega projekta, Geografskemu inštitutu AM ZRC SAZU, sta ostala podprojekt Regionalna geografska monografija jugovzhodne Slovenije, ki ga je vodil Milan Natek, in usklajevanje med podprojekti.

Dr. Drago Perko, vodja celotnega projekta, sem na začetku leta 1996 zbral gradivo podprojektov vseh štirih sodelujočih inštitucij in pripravil devet obsežnih elabوراتov, ki naj bi kot Regionalna geografska monografija Slovenije izšli v štirih knjigah. Denarna sredstva pa so, žal, omogočala izdajo celotne monografije le v eni, čeprav obsežni knjigi z delovnim naslovom Pokrajine v Sloveniji. Zato so morali avtorji svoja besedila v drugi polovici leta 1996 ustrezno skrajšati, zgostiti in poenotiti. Velika večina avtorjev je besedila prilagodila zahtevam založbe, za opise nekaterih pokrajin pa je bilo treba najti nove avtorje.

Na začetku leta 1997 so bila na voljo že vsa prirejena besedila, do konca tega leta pa je Geografski inštitut AM ZRC SAZU izdelal zemljevide in grafe ter med več tisoč fotografijami izbral najboljše.

Knjigo, ki jo je izdala Založba Mladinska knjiga, je pripravljalo 32 piscev besedil, 6 kartografov, 40 fotografov in 34 drugih sodelavcev. Ima 736 strani barvnega tiska, 53 opisov pokrajin, 53 opisov pokrajinskih zanimivosti, 453 barvnih fotografij, 2 črno-beli fotografiji, 2 zemljevida v merilu 1 : 28.800, 2 zemljevida v merilu 1 : 50.000, 49 zemljevidov v merilu 1 : 300.000, 2 zemljevida v merilu 1 : 750.000, 5 zemljevidov v merilu 1 : 1.500.000, 58 zemljevidov v manjšem merilu in 426 grafov.

Na začetku knjige so kratka uvodna poglavja (O Sloveniji, pokrajinah in ljudeh, Geografija, regija in regionalizacija, Zgodovinske dežele Slovenije, Zgodovina regionalizacij Slovenije in Nova regionalizacija Slovenije), ki povedo, kako brati knjigo, predstavijo geografijo, obrazložijo nekatere geografske izraze, kar olajša razumevanje besedila v knji-

gi, opišejo nekdanje regionalizacije Slovenije in predstavijo najnovejšo regionalizacijo Slovenije, na kateri temeljijo opisi pokrajin, ter nas tako uvedejo v obsežen osrednji del knjige, kjer so predstavljene vse pokrajine. Na koncu so še različna kazala, ki olajšajo iskanje po knjigi.

Slovenske pokrajine so predstavljene po novi regionalizaciji Slovenije, ki je predstavljena v tej številki Geografskega obzornika.

Vse pokrajine (makroregije in mezoregije) so opisane na enoten in sistematičen način. Na prvi strani vsakega opisa je na začetku zemljevid reliefa Slovenije, na katerem je poudarjeno narisana lega pokrajine, v drugem delu pa »osebna izkaznica« pokrajine z osnovnimi podatki.

Opis pokrajine sestavljajo poleg uvod še štiri poglavja. Že sami naslovi poglavij (Kamnine, površje in vode, Podnebje, prst in rastje, Prebivalstvo in naselja, Gospodarstvo) govorijo o njihovi vsebini.

Na koncu predstavitve pokrajine je še kratek sestavek o zanimivosti ali posebnosti pokrajine. Na primer: opis Slovenskih goric sklence sestavek o klopotcu, alpskega sveta o kozolcu, panonskega sveta o štor-

klji, Julijskih Alp o Triglavskem ledeniku, Notranjskega podolja o Cerkniškem jezeru.

Vsaka pokrajina je predstavljena tudi na tematskem zemljevidu v merilu 1 : 300.000. Legenda za te zemljevide je v uvodnem poglavju. Vsi zemljevidi so v istem merilu, zato so pokrajine med seboj primerljive.

Na teh zemljevidih so vrisani najpomembnejši vrhovi, kraške jame, slapovi, gradovi in podobno, vsa naselja z več kot 200 prebivalci ob zadnjem popisu leta 1991, magistralne in regionalne ceste z mejnimi prehodi, železnice, reke, potoki in jezera. Meje pokrajin so predstavljene s tanjšo črto, državna meja pa z debelejšo.

Osnova vseh zemljevidov je izris površja s pomočjo podatkov stometrškega digitalnega modela reliefa Geodetske uprave Republike Slovenije. Višinski pasovi so prikazani z barvno lestvico, nakloni površja in lega površja glede na strani neba pa z različno močnimi sivimi odtenki, kar daje zemljevidu navidezno trirazsežnost.

Med besedilom so razporejene barvne fotografije, približno 8 do 10 pri vsaki pokrajini. Prva fotografija je pri vsakem opisu pokrajinska in želi prikazati čim večji del celotne pokrajine, zato med njimi prevladujejo zračni posnetki z letala, z maza, balona ali višinskih točk. Preostale fotografije so prilagojene značilnostim in posebnostim vsake pokrajine. Fotografije so zelo zgovorne, zato so opremljene le s kratkimi podnapisi.

Opis vsake pokrajine dopolnjuje tudi 9 grafov: višinska pasovitost pokrajine z deleži površin posameznih stometrskih višinskih pasov, naklonska sestava pokrajine z deležem površin po naklonskih razredih, kamninska sestava, hidrogram značilne reke pokrajine s prikazom pretoka vode po mesecih, klimogram značilne meteorološke postaje s količino padavin in temperaturami po mesecih, rastlinska sestava, rast števila prebivalcev, ki prikazuje spreminjanje števila prebivalcev med popisoma leta 1869 in leta 1991, starostna piramida prebivalstva, ki prikazuje delež prebivalstva po spolu in starosti, in raba tal, ki prikazuje delež njiv, vinogradov, sadovnjakov, travnikov, pašnikov in gozda.

Knjiga je primer regionalne geografske monografije, temeljne geografske knjige vsake države. Po Melikovih knjigah Slovenci nismo dobili nobene podobne predstavitve Slovenije, tako da je knjiga Slovenija – pokrajine in ljudje šele druga monografska regionalnogeografska predstavitev Slovenije in prva po osamosvojitvi.

SLOVENSKE OBČINE

Mimi Urbanc

Založba Mladinska knjiga je obenem z geografsko monografijo Slovenija – pokrajine in ljudje izdala tudi knjigo Slovenske občine; številčni in statistični prikaz. Knjigo so izdelali na Geografskem inštitutu AM ZRC SAZU, besedilo zanjo sta prispevala dr. Drago Perko in dr. Milan Orožen Adamič, kartografski del pa Jerneja Fridl.

Podatkovnik priročnega formata je vsebinsko razdeljen na dva dela: uvodni in glavni del. V uvodnem delu je zlasti omembe vredno poglavje s preprostim naslovom Občine, ki prinaša kopico zelo zanimivih in uporabnih podatkov. Osnovne informacije o različnih členitvah ozemlja nas uvedejo v osrednji del poglavja, ki obravnava osnovne upravno-politične teritorialne enote, občine. Podani so zgodovinski razvoj, vloga, osnovne značilnosti in število občin na slovenskem ozemlju v različnih političnih tvorbah. Poudarek je na orisu komunalnega sistema v obdobju nekdanje Jugoslavije, ki ga dodatno osvetljuje zemljevid občin v Sloveniji do leta 1995. Zadnji del prispevka pa obravnava lokalno samoupravo v samostojni Sloveniji in iz te izhajajočo najnovejšo občinsko delitev, ki je prikazana na zemljevidu občin v Sloveniji od leta 1995. Obema zemljevidoma v uvodnem delu, kakor tudi zemljevidom v osrednjem delu, služi kot podlaga reliefni zemljevid Slovenije. Uporabnik dobi obenem z občinsko razdelitvijo tudi osnovno sliko razgibanosti Slovenije in osnovne reliefne poteze posamezne občine. Za »bolj radovedne« je v uvodnem delu še kratek seznam literature in virov.

Glavni del knjige se začne s predstavitvijo kazalcev, s katerimi je vsaka občina predstavljena. Seznanimo se z osnovnimi pojmi kot so Gauss-Krügerjevi koordinati, povprečna nadmorska višina, gostota in rast prebivalstva, različni deleži (kmečkega prebivalstva, moških, prebivalstva do 20 let starosti, prebivalstva nad 60 let starosti, Slovencev, aktivnega prebivalstva in podobno).

Na skoraj tristo straneh je po abecednem vrstnem redu predstavljenih vseh (zaenkrat) 147 slovenskih občin s podatki Statističnega urada Republike Slovenije, Geodetske uprave Republike Slovenije in Geografskega inštituta AM ZRC SAZU. Vsaka občina, za primerjavo je na začetku prikazana tudi Slovenija, je predstavljena na enak način na dveh straneh s čr-

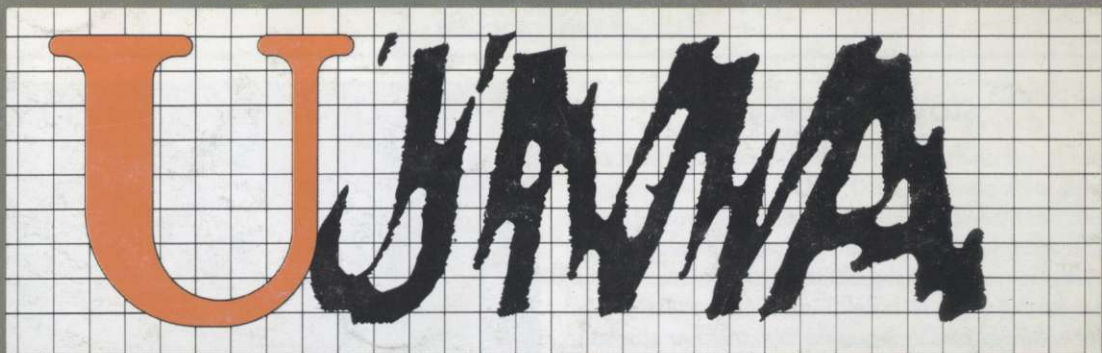
SLOVENSKE OBČINE

ŠTEVILČNI IN STATISTIČNI PRIKAZ

nobelim reliefnim zemljevidom Slovenije, v katerega je vrisana lega posamezne občine, in grbom, če ga je že sprejela oziroma ga posredovala. Pod zemljevidom je uradni naslov občine. Sledijo kazalci, ki so razdeljeni na osnovne podatke, podatke iz popisa leta 1991 ter podatke za leti 1995 in 1996. Vseh podatkov je 47, od najosnovnejših: površina, povprečna nadmorska višina, povprečni naklon, število prebivalcev v različnih obdobjih, število naselij, do manj običajnih: delež Slovencev, povprečno število članov gospodinjstva, število odseljenih in podobno.

Pričujoča knjiga je dobrodošla v obdobju dinamičnega oblikovanja krajevne samouprave in zapolnjuje vrzel v pomanjkanju sistematičnih prikazov nove občinske delitve. Seveda knjiga prikazuje trenutno stanje oziroma samo vmesno stopnjo do dokončnega oblikovanja občin, ki je verjetno še daleč. Obseg prihodnje izdaje (prihodnjih izdaj) bo rasel obenem s povečevanjem števila novonastalih občin.

REVIJA ZA VPRAŠANJA VARSTVA PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI

UREDNIŠTVO

Kardeljeva ploščad 21, Ljubljana

Telefon: 061 13-18-184, 13-18-263

Ujma – revija za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami – izhaja od leta 1987. Ujma je edina revija v Sloveniji, ki predstavlja področje varstva pred nesrečami celostno in interdisciplinarno. Prispevki obravnavajo **požare, potrese, poplave, pozebe, točo, sušo, vetrolome in snegolome, žled, zemeljske in snežne plazove, podore, radioaktivno sevanje in vrsto drugih procesov, ki se utegnejo preleviti v nesrečo**. Seznam je dolg, mar ne? In vendar se vsi ti pojavi dogajajo v prostoru, v katerem živimo.

11. številka UJME obravnava naravne in druge nesreče, ki so se zgodile v Sloveniji leta 1996, ter večje nesreče v tujini. Odgovarja na pomembna vprašanja ogroženosti zaradi teh nesreč, varstva pred njimi in ukrepanja, če se zgodijo. Prinaša novosti na področju opazovanja, obveščanja in alarmiranja (nova evropska klicna številka 112), izobraževanja in usposabljanja ter predstavlja domače in tuje izkušnje pri zaščiti in reševanju.

Revija ima novo oblikovno podobo, na 320 straneh formata A4 prinaša več kot 130 barvnih fotografij, zemljevidov, grafov in preglednic. Cena izvoda je 2900,00 SIT.

Revijo lahko naročite na naslov: Revija UJMA, Uprava RS za zaščito in reševanje, Kardeljeva ploščad 21, Ljubljana, po telefaksu 061 13-18-117 ali telefonu 061 171-22-77, kjer lahko dobite tudi vse dodatne informacije.